

TÜRKİYE TURİNG VE OTOMOBİL KURUMU BELLETENİ

1923 de tesis edilen T.T.O.K.

*İcra Vekilleri Heyetinin 2/4/1930 tarih ve 9069 sayılı kararile
umumun menfaatine yardımcı Cemiyet olarak tanınmıştır.*

(Beynelmilel Turizm İttifakına, Beynelmilel Otomobil Federasyonuna, Dünya Turizm ve Otomobil Teşkilâtına, Milletlerarası Otelcilik Birliğine ve Milletlerarası Şatolar ve Hisarlar Enstitüsüne mensubdur.)

Reşit Saffet Atabinen son defa yaptığı Avrupa Seyahatine başlarken
Reşit Saffet Atabinen au cours d'un de ses derniers voyages

Bulletin Officiel du Touring et Automobile Club de Turquie

Association nationale fondée en 1923 et reconnue d'utilité publique par Decret No. 9069 du 2 Avril 1930
Affiliée à l'Alliance Internationale de Tourisme, à la Fédération Internationale de l'Automobile,
et à l'Organisation Mondiale du Tourisme et de l'Automobile

Asmalı Mescit, Nil Pasajı, Kat 2 — Beyoğlu - İstanbul

Tél.: 44 31 66

FİHRİST — SOMMAIRE

Türkçe	Sayfa
Reşit Saffet Atabinen (1884-1965) — Prof. Dr. Semavi Eyice	4
Reşit Saffet Atabinen — Asım Us	6
Reşit Saffet Atabinen — Prof. Dr. Muhlis Ete	7
Reşit Saffet Atabinen — Dr. Fethi Erden	8
Reşit Saffet Atabinen — Selâhattin Çoruh	9
Reşeti Saffet Bey — Siyavuşgil	10
Bir Çınar Gibiydi — Taha Toros	11
Ölüm dolayısıyla: Reşit Saffet Atabinen (Hayat Tarih Mecmuası) ..	12
İstanbul Ansiklopedisinde 'Atabinen' — Reşat Ekrem Koçu	13
Reşit Saffet Atabinen 1984-1965 — (Türk Kültürü Dergisi)	15

Fransızca	Pages
Allocution prononcée par M. Georges Davy, Président de l'Académie, à l'occasion du décès de Rechid Saffet Atabinen, Correspondant de l'Académie	17
Souvenir d'un vieil ami — Albert Gabriel	18
Lettre de Monsieur Jean Baillou	19
Souvenir d'un voyage avec R. S. Atabinen — Prof. Carcopino	20
Notre Ami Atabinen — Maurice et Arlette Baumont	21
Dix années de Correspondance avec Reşid Saffet Atabinen — Jane Laroche	22
Un Ami n'est plus — Said N.-Duhani	24
Un Parisien de Turquie — Pierre Linac	26
Er wirkte als Brückenbauer — Dr. K. Gschwind	27
Reşit Saffet Atabinen n'est plus — B. de Siaves	27

REŞİT SAFFET ATABİNEN
(1884 - 1965)

Reşid Saffet Atabinen

(1884 - 1965)

Şeker Bayramının ikinci günü, soğuk ve karlı bir havada toprağa verdiğimiz Reşid Saffet Atabinen'in aramızdan ayrılması ile yalnız bir tarihî sima, bir yazar, bir sanatseveri değil fakat son yarım yüzyıllık geçmişimizin belki en zengin hâtıralarla dolu bir şahsiyetini kaybetmiş olduk. Şu kısa yazımızda onun ne hayatını, ne muhakkak ki derlenmesi son derece zor bibliyografyasını, ne de yarım fazlası Fransız dilindeki yayınlarının bir tahlilini ortaya koymağa çalışacağız. Gayemiz sadece R. S. Atabinen'in çok çeheli karakterinin bir bölümüne, onun eski eserler ile olan ilgisine bir parça dokunmaktan ibaret kalacaktır.

Beşiktaş sırtlarında, Serasker Rıza Paşa'nın kâgir konağında, çok uzaklaşmış olduğumuz bir devrin hâtıraları yanısıra, uzun bir ömrün çeşitli temaslarla topladığı inanılmaz derecede çok ve renkli vesikaların arasında yaşayan R. Saffet Atabinen'in kültür ve zevkini bu çevre mükemmel askettirirdi. Duvarları süsleyen tablo ve gravürler, eski Türk yaşayışını, eski İstanbul'un güzelliklerini gözler önüne sererken, son yarım yüzyılın büyük tarihi olaylarına karışmış politik şahsiyetlerin, tanınmış büyük Batılı yazarların imzalı fotoğrafları, nükteli ithaf yazıları oyalayıcı bir koleksiyon teşkil ederdi. Hayatının son yıllarında büyük bir emek vererek, dikkat ve itina ile yaptırdığı, ayrı bir salon halindeki kütüphanesi, câzip görünüşü kadar, hatta belki de ondan çok daha fazla, dolaplarındaki kitaplar ile geniş kültürlü bir kitapseverin hazinesini teşkil ediyordu. Burada iyi seçilmiş eski seyahatnameleri, Batı edebiyatının zarif ciltli seçme edebî yayınları, büyük değerli tarih ve genel kültür eserlerinin yanında, çok güç bulunur bazı nadir edisyonları görmek kabildi. Bilhassa Fransız dilini, ana dili kadar mükemmel bilen, konuşan ve kolaylıkla yazabilen R. Saffet Atabinen, bu kitapların arasında, yerli ve yabancı çok geniş bir hâtıralar âleminin ortasında, artık unutulmağa başlamış bir hayatın son temsilcilerinden biri olarak ömrünü tamamladı.

Son günlerine kadar çalışan, bu sayıları git-tikçe azalan eski Türk konağının güzel bahçesinde veya salonlarında hemen hemen her hafta toplantılar tertipliyerek, yerli ve yabancı dostlarını biraraya getiren, kırk yıldır başkanlığını

yaptığı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun bütün çalışmalarını ve yayın faaliyetini sonuna kadar intizamla sağlayan R. Saffet Atabinen'in en ilgi çekici taraflardan biri de hiç şüphesiz eski eserlere, eski Türk sanatı hâtıralarına karşı gösterdiği yakın ilgi idi. Kendisi daha 1938 de, Paris'de Fransız dilinde yayınlanan *Les caractéristiques de l'architecture turque* adlı kitabında Türk sanatı hakkındaki duygularını ve görüşlerini bir deneme halinde ortaya koymağa çalışmıştı. Eski Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi Tanıöver ile Türk sanatının Batı'da tanınmasını muhteşem yayınları ile sağlayan Prof. Albert Gabriel'e ithaf edilen bu 126 sahifelik küçük kitap, metin dışı bir miktar resim ile birlikte (s. 129-236), Türk yapı sanatını, Batılı okuyucuya ana çizgileri ile açıklamak gayesini güdüyordu. Kitabın belki en fazla dikkat çekici tarafı bir sentez mahiyetinde oluşudur. Türk mimarisinin doğuş ve özellikleri hakkındaki bir genel girişi takip eden sekiz büyük bölümde Türk mimarisinin başlıca şu büyük problemleri ele alınmıştı: Yerin seçilmesi, Dış görünüşün ahengi, Yapıların gruplanması, Cümle kapısının ölçüleri, Piramid biçimli çatılar, konik örtüler, tonozlar, sivri ve soğan biçimli kubbeler, Saçaklar, Bol ışık, Tasarlanışdaki açıklık ve tezyatta ölçülülük. Bu sekiz bölümün herbirinde yazarın bu problemler hakkındaki düşüncelerini bir takım *citation*'lar ile süsliyerek, kuvvetlendirerek ortaya koyduğu dikkati çeker. Bunlar, Türk mimari tarihini bütün incelikleri ile derinliğine araştırmış bir mütehassısın satırları olmamakla beraber, Türk sanatının bir sentezini yapmağa gayret eden bir düşünürün, yer yer hayli ilgi çekici olan kanaatleridir. Fakat, aralarında belki tenkit kaldırabilecek görüş ve düşünceler de bulunan bu sahifelerde hâkim tez, Türk mimarlığının diğer mimarilere üstünlüğünü, dış ifadesindeki mükemmeliyeti, ve nihayet bunun bütün yaratıcı dehasını ortaya koyabilmek isteğidir. Bunu R. Saffet Atabinen 1938 de, bir Batı dilinde hazırladığı herkesin kolaylıkla okuyabileceği bir kitap halinde yabancı okuyucuya sunmağı düşünmüş ve başarmıştır. Muhakkak ki, bu arada, o sıralarda pek yaygın olan bazı tarih tezlerinin kuvvetli ilhamı altında, bugün garip gözükecek düşünceler de ileri sürülmüştür. Fakat

Reşit Saffet Atabinen Prof. Köprülü ile Peşte'de
bir Türkiyat Konferansında (1935)
Reşit Saffet et le Professeur Köprülü
lors d'une conférence de Turcologie à Budapest

ne olursa olsun, yazar Türk mimarlığının büyüklüğünü, bir takım ana problemlerine, çözüm usullerini ortaya koymak suretiyle, değişik bir görüşe ve metoda göre derlemeğe çalışmıştır.

R. Saffet Atabinen'in Türk sanatına karşı sevgisi, üyesi bulunduğu, **İstanbul Eski Eserleri Koruma Encümeni**'nde ve bilhassa, **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu** çerçevesi içinde doğan **İstanbulu sevenler grubu** çalışmaları arasında verimli olmuştur. Memleketimiz için uzun sayılabilecek bir ömre sahip olan **Eski Eserleri Koruma Encümeni**'ndeki faaliyetinin akislerini bu teşekkülün ciltler tutan zabıtlarında bulmak kabidir. Fakat, başkanı olduğu **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu**'nun Dergisi belki bu hususda çok daha açık bir fikir verebilir. Meşrutiyet devrinde, İstanbul'da Fransa'yı temsil eden elçinin eşi Mme Bompard'ın gayreti ile **İstanbul şehri muhipleri cemiyeti** adı altında bir kurum meydana gelmiş ve 18 maddelik bir tüzükle 1911 de sesmen çalışmağa başlamıştı. Bazı müsbet çalışmalardan sonra dağılan bu teşekkülün yerini tutmak üzere, yıllarca sonra 1941 de **Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu**'nun içinde ve kadrosu çerçevesi içinde **İstanbulu Sevenler grubu** kurularak on maddelik bir tüzükle faaliyete geçmiştir. Başlangıçta konferanslar tertipliyen, bazı eski eserlerin korunması ve kurtarılması için çalışmalarda bulunan bu teşekkül, Turing ve Otomobil Kurumunun dergisinden de faydalanarak, her sayda başta İstanbul olmak üzere birçok şe-

hirlerdeki eski eserler ile faydalı notlar, lüzumlu teklifler ve dikkati çekmeler yapablmıştır. R. S. Atabinen Arkeoloji Müzesinde toplanan ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olan **Eski Eserleri Koruma Encümeni** üyesi olarak da 1941 den itibaren eski eserler ve bunların kurtarılması problemi ile yakından ilgili bir duruma geçmiş bulunuyordu. İlk günlerdeki hızını kaybeden **İstanbulu sevenler Grubu** çalışmalarının yavaş yavaş sönmesine karşılık Atabinen Encümen toplantılarına ölümüne pek yakın tarihlere kadar devam etmiş ve bu arada idaresindeki **Turing Kurumu Belleteni**'nin birçok sayfasını, eski eserlerin tanıtılmasına, bazı ikazların yapılmasına ayırmağa büyük önem vermiştir. İlk sayıları 1930 yılında çıkmaya başlayan ve bir süre yalnız fransızca olarak basılan bu Dergi, ikinci Dünya savaşı içlerinde bir ara geçici sarsıntıları atlattı, fakat 1945 den itibaren hayret verici bir intizamla günümüze kadar yaşamış ve yazı kalitesini günden güne daha iyiye götürerek kendisinden bekleneni cevaplandırmıştır. Tam otuzbeş yıllık bir ömrü bu Derginin koleksiyonunda, şöylece sayfeleri bir karıştırmak, R. S. Atabinen'in yurdun eski eserlerine karşı ne kadar geniş bir ilgisi olduğunu açıkca ortaya koymaya yeter. Yurdu hatta bugünkü sınırlarımız dışında kalan topraklardaki Türk eserleri hakkında bu sayfalarda o kadar çok notlara, yazılara, resimlere rastlamak kabildir ki, bu çeşit anıtlar ile meşgul olanların bu koleksiyonu bir defa inceleme süzgeçinden geçirmemeleri büyük bir kayıp olur. Bilhassa küçük notlar arasında, harap olan, yıkılan, veya herhangi bir surette mimarisi, biçimi değiştirilen hatta yerinden oynatılan eski eserlere dair bilgiler vardır. Böylece bu Dergi son otuzbeş yıl içindeki değişiklikleri ilerideki araştırmalara intikal ettirebilecek tek muntazam ve toplu organ olmuştur ki, bunda Atabinen'in öncülüğü çok büyük rol oynamıştır.

Her fani gibi Reşid Saffet Atabinin de, uzun, başarılı, hareketli ve verimli bir ömrü tamamlayarak ebediyete göçmüştür. Temennimiz, onun kurduğu müessese ve tertiplemediği düzenin daha da iyiye gitmek suretiyle yaşatılmasıdır. Bundan ruhunun şâd olacağı muhakkaktır.

Prof. Dr. Sençavi EYİCE

Reşit Saffet Atabinen

Reşit Saffet Atabinen Gençlik yıllarında kurduğu zengin kütüphanesinde
Devant son bureau de travail

Reşit Saffet Atabinen ile (50) yıl pürüzsüz geçen arkadaşlık hatıralarım var. Kendisini iptidâ İmparatorluk devrinde Maliye Nazırı C:vit beyin Kalemi Mahsus Müdürü iken tanımıştım.. 1914 senesinde Birinci Dünya Harbinden biraz evvel bende Maliye Kalemi Mahsus-Mümeyyizi olmuştum. Dört sene devam eden harp devresinde bir arada çalıştık. Harbin son senesinde ben bu vazifeden ayrılarak gazetecilik hayatına atıldım isede aramızdaki yakın dostluk devam etti.

Reşit Saffet Atabinen daha pek genç yaşda iken en güzel Fransızca yazı yazan bir Türk Muharriri olarak tanınmıştır. Henüz 18-19 yaşında iken Beyoğlu'nda Fransızca ve İngilizce olarak çıkan «LEVANT HERALD» gazetesinin Fransızca kısmına Baş yazarlık ettiğini söylerdi. Fransızca'sının kuvvetli olması dolayısıyla İmparatorluğun son devreleri Sadriâzâmlarından Sait Paşa ile Avlonya'lı Ferit Paşa'nın hususi kâtipliğini yapmıştır. 23 Temmuz İnkilâbından evvel İkinci Abdülhamid'in Sadriâzâmi olan Avlonya'lı Ferit Paşa'dan bahsederken bir gün bana bir hatırasını nakletti. Bu Ferit Paşa ikinci Meşrutiyetten sonra bir aralık Dahiliye Nazırı'da ol-

muştu. Fakat İttihat ve Terakki Cemiyeti erkânı ile araları açıldı. Ve istifâya mecbur edildi. O sıralarda Reşit Saffet Atabinen'e bir gün dert dökmüş ve şöyle demiş:

— Oğlum! Osmanlı İmparatorluğu zaif bir at ile idare edilen eski bir bostan dolabına benzer. Bu zaif ata dura, dinlene o eski bostan dolabını çevirir, yavaş yavaş su çeker. Bu zaif at yerine genç bir küheylan konursa eski bostan dolabı O'nun kuvvetli hareketlerine tahammül edemez, parçalanır, hurdaşaş olur, İttihat ve Terakki cemiyetinin genc İdarecileri bizim gibi yaşlanmış ve tecrübeler geçirmiş eski Devlet adamlarını beğenmiyorlar, Devlet İdaresinin başına hep gençleri getirmek istiyorlar. Fakat bu Devletin gençlik gururu ile idare edilemeyeceğini düşünmüyorlar. Birinci Dünya harbinin memlekete getirdiği neticeleri düşünenler bu eski Sadriâzâma hak verdiler.

Maliye Nazırı C:vit bey zamanında Reşit Saffet Atabinen Diploması mesleğinde tanınmış bir şahsiyet olmuştu. Onun için Maliye Kalemi Mahsus Müdürlüğüne getirilir iken kendisi aynı

zamanda Sefirlik pâyesiyle taltif edilmiş idi. Maliye Nezaretinden Câvit Bey istifâ ettikten sonra Sadriâzâm Talat Paşa Maliye Nezareti Vekâletini de üzerine almıştı. **Talat Paşa, Reşit Saffet** Atabinen'in Fransız dili ile yazı'ar yazmaktaki kudretini takdir makamında (Müslüman gâvur) tabiri ile kendisine iltifât ederdi. Filhakika Reşit Saffet Atabinen Fransızca güzel yazı yazan bir Türk Muharriri olarak hemen bütün ömrünü Türk Milletinin Batı Dünyasına karşı müdafaasına vakfetmişti. Yayın'adığı Fransızca eserlerin hemen hepsi bu maksatla yazılmıştır. Hattâ ölümünden bir kaç hafta evvel amansız bir hastalığın ıztırapları içinde KIBRIS facialarının kanlı safhalarını dikkatle takib ediyor ve bu faciada Türklerin uğradıkları haksızlıkları Batı Dünyasına anlatmak için yazılar yazıyordu. «Batı Dünyasının Türklere ve Yunanlılara karşı Durumu» adındaki Fransızca broşür Rahmetlinin ölümünden bir ay evvel yayınlanmıştı.

Reşit Saffet Atabinen'in âilesi gençliğinde Beşiktaş Akaretlerinde oturmuştu, bu sırada MUSTAFA KEMAL'de bu âilenin bir aralık komşusu olmuştu. Bu münasebetle Reşit Saffet Atabinen'i tanımış olan ATATÜRK kendisini Birinci Lozan Konferansına giden Murahhas Hey'ete Genel Sekreter seçdirmişti. Yine bundan dolaydırki ATATÜRK Millî Mücadele tarihini anlatan büyük Nutkunun Fransızca'ya tercümesi için Reşit Saffet Atabinen'i vazifelendirmişti. Bu vazifesini de muvaffakiyetle yaptıktan sonra doğrudan doğruya ATATÜRK'ün gösterdiği adaylıkla Kocaeli'nden Millet Vekili seçilmişti. Eski rakamların Batı rakamları şekline çevrilmesi Reşit Saffet Atabinen'in teşebbüsü üzerine olmuştur. Reşit Saffet Atabinen bir taraftan Millet Vekiliği vazifesini yaparken diğer taraftan (TURİNG VE OTOMOBİL KURUMUNUN) temellerini atmış ve Millet Vekilliğinden ayrıldıktan sonra bütün çalışmalarını bu Kurumun yaşamasına vermiştir. Bu Kurumun bugünkü varlığı Rahmetlinin yorulmak bilmeyen gayretleri eseridir.

24. Mart 1965.

ASIM US

Reşit Saffet Atabinen'in Eski Evindeki bir köşe
Un coin de sa vieille demeure

Merhum Reşit Saffet Atabinen büyük meziyetleri olan enternasyonal çapta bir şahsiyet idi. Bu meziyetler arasında Türk Turizmine yardım edecek her mesleğe mensup fikir adamlarını arayıp bulmak, onlarla devamlı olarak ilgilenmek suretiyle gönülleri almak, onların Turizm konusunda çalışmalarını teşvik etmek, başta gelmektedir.

Yaşının ilerlemiş olmasına rağmen, onun Turizm mevzuunda hepimizden fazla çalışması bizi utandırır. Bizi daha fazla çalıştırdı.

Bir çok enternasyonal teşekküller onun şahsında Türk turizmini görürlerdi.

Memleketimizde turizm işleri resmî organlara bağlanmadan, üstad İstanbul-Beyoğlunda ilk önce kendi imkanlarıyla techiz ettiği lokalde Türkiye turizmine ilk muhatap olan Cemiyeti kurmağa muvaffak olmuştu. Reşit Saffet Atabinen bu mahfelinde hepimizi etrafına toplamayı bilmişti. Davetlerine yalnız Türkler değil, Türkiyede yaşayan Frenkler, hariçte bizi seren yabancı dostlar icabet ederdi.

Reşit Saffet zarif bir mütefekkir, çalışkan bir vatansever, kibar bir Avrupalı idi; fakat her şeyden önce iyi bir insan idi. Biz dostları davasını ileri götürmekle çalışmakla ruhunu şadedeceğiz.

Prof. Dr. Muhlis ETE

R. Saffet Atabinen

1884 yılında; büyük babası Bedestâni Mustafa Efendinin Sarıyer'deki yahsında doğdu. Muzika-i Hümayun Atik Mira'ayı Saffet bey'in oğludur. Küçük yaşta iken; Hususî muallimlerin ve mürebbiyelerin nezareti altında yetiştirilmeğe başlanmış, bilâhare Kadıköy'deki Frerler kollejine verilerek 1900'de diploma almıştır. Tahsilini tamamlamak üzere gönderildiği Fransa'da, diploması çok güç elde edilen ve beynelmül bir kıymet taşıyan «Ecole Libre de Sciences Politiques» de muvaffakiyetli bir imtihan vererek 1909'da diploma aldı. Henüz yirmi yaşında bulunduğu bu sırada, ilk vazife olarak Tütün Rejisi Komserlik kalemi mütercimliğine tayin edildi. Aynı zamanda, Fransızca ve İngilizce intişar eden Le Mont Herald gazetesi başmuharirliğini ve Sadrazam Avlonya'lı Ferid Paşanın hususî kâtipliğini yaptı. Bâbîâlî tahriratı hariciye kalemi hülafalığına alındı.

1907'de Türkiye - Romanya Muhtelit Komisyonu başkâtibi, 1908'de Bükreş Sefareti Başkâtip vekili, sonra sırasıyla Washington, Madrid ve Tahran sefaretlere Başkâtibi, 1912'de büyük elçilik müsteşarı payesile maliye kalemi müdürü oldu: Londra'da toplanan Balkan sulh konferansına murahhas olarak gönderildi. Ve resen Paris ihzari mükâlemelerine memur edildi.

1913'de dahiliye nazırı Talât bey tarafından Edirne Kurtuluş Heyeti Reisliği ile Londra ve Romanya'ya gönderildi. Büyük Avrupa şehirlerinde devrin İngiliz, İtalyan diplomatları ile temas etti. Ve Türk haklarını ve memleketin efkârı umumiyesine arzeden konferanslar verdi ve kendine (Edirne Fahrî Hemşehriliği) unvanı verildi.

1914-1918 yılları arasında, Maliye nazırı Cavid beyin yanında Viyana ve Berlinde beş defa malî müzakerelere iştirak etti. 1918-1920 seneleri arasında İsviçre Millî Teşkilât propagandası için müteaddid kitaplar, bir çok makaleler yazdı ve konferanslar verdi. Lucerne sosyalist konferansında Türkleri temsil etti.

1921'de Şurayı Devlet tanzimat dairesi azalığında bulundu. 1922'de Gazi Mustafa Kemal'in bizzat intihabı ile Lozan sulh konferansı umumî kâtipliğine tayin edildi.

1923'ten 1927 senesine kadar memaliki şarhiye Fransız Bankası müşavirliğinde, Anadolu-Bağdat Demiryolları Reis vekilliğinde ve bir çok

şirketlerin idare heyetlerinde, Cenevre Beynelmül İktisad konferanslarında bulunduğundan sonra, Büyük Millet Meclisinin 1927'de üçüncü ve 1931'de dördüncü devrelerinde Kocaeli mebusluğuna seçildi. Milletvekilliği zamanında Londra, Paris, Amsterdam, Berlin, Roma, Mi'âno, Bükreş, Peşte, Helsinki, Krakovi, Atina, Stockholm, Moskova ve Harkof'da müteaddit ilmi ve siyasi kongre ve konferanslara Türkiye murahhası sıfatıyla iştirak etti. Aynı zamanda Türk Ocakları Hars Heyeti Umumî kâtipliğini yaptı.

Bundan başka Reşit Saffet Atabinen, Sosyal hayatında, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunu tesis etmiş, ve kurumun inkişafında büyük emekleri dokunmuştur.

Hayata gözlerini yumduğu dakikaya kadar bu kurumun reisi bulunmuş, ve hiç değişmemiştir.

Onun Değeri ve Hizmetleri

Reşit Saffet Atabinen, hayatı boyunca, durmadan çalışmış, bütün enerjisini memleket hizmetlerine hasretmiş; şöhreti sınırları aşarak yabancı memleketlerin bile takdirine mazhar olmuş emsalsiz bir diplomat, velûd yazıları ile kendisinin çok iyi bir muharrir olduğunu her bitişik keşe tasdik ettirmiş bir kimseydi.

Çok iyi bir ailenin evladı olarak yetişen Reşit Saffet'in, terbiyesine, nazketine ve zarafetine hayran olmamak imkânsızdır...

Resmî vazife hayatına atıldıktan sonra her gün derece derece yükseldi, en önemli vazifelerin başında yer aldı. Bütün hayatı boyunca; memleket müdafaasını daima ön plânda tutarak; dolaşmadığı ve gezmediği yabancı ülke kalmadı. Türkiyenin hukukunu korumak için her gittiği memlekette, konferanslar vererek sesimizin duyurulmasına vesile oldu... Kalemiyle bir çok kitapların arasında 32 adet Fransızca eser neşrederek, mağduriyetimizi mucip olması ihtimali olan meselelerde yabancıları daima tenvir etti... Siyaset ve içtimaî sahada mevki yapmış ecnebi şahısların büyükleri ile tanışarak; daima muhaberede bulunmak suretile en sıkıntılı zamanlarımızda onlardan yardım talep etti.

Yabancı memleketlerde yapılan konferanslara, ve siyasi toplantıların hemen hepsine iştirak etti. Kurucu olduğu Türkiye Turing ve Otomobil

Klubünün başında insan kuvvet ve kudretinin üstünde denebilecek bir enerji, sarsılmayan bir azim ve sebatla hayatının son dakikasına kadar çalıştı. Büyük külfetlerle, fedakâlıklar'a yürütmeğe çalıştığı bu kurumu Avrupadaki emsal müesseseler haline sokmağa muvaffak oldu. Ve bu kurumun başında (Değiştirilmeyen başkan) halinde şöhret yaptı. Kurumun bir kaç lisanla yayınladığı aylık bülteninde; maziye ait mefahirimizi teşkil eden eski âbidelerimizin korunması için mütemadi ikazlarda bulunarak hükümet'n dikkat nazarını çekmeği bir vazife edindi. Türkçe ve ecnebî lisanla intişar eden gazetelerin bir çoğunda mütemadiyen yazılar yazdı. İstanbulda hayır işleri için yapılan toplulukların hemen ekserisinde reissik yapmış; ve uzamağa mütemayil olan müzakereleri, kullandığı zekâsı, iki görüş ve düşüncüsü ile derhal istenilen bir neticeye varılması için tedbirlerin alınmasına vesile olurdu. İstanbul fethinin 500 cü yıl dönümü münasebetile 1953 yılında Pariste Sorbonne da verdiği ve 10 Avrupa üniversitesinde tekrar ettiği konferans üzerine,, Fransa Enstitüsü siyasî ve ahlâki, ilimler akademisine ilk Türk âza olarak ittifakla seçilme şerefini kazandı.

Yabancı memleketlerde Türkler hakkında yapılmış menfi propagandalar neticesinde husule gelen yanlış düşünceleri, tashih etmek için uğraşanların en başında muhakkak ki Reşit Saffet'in geldiğini kaydetmek bir hakşinaslık olur.

Memleket içinde (Turizm) kelimesinin ve mefhumunun yayılmasına, ve kanunlaşmasına, Turizm konusunda bugün memleketimizde gelişme olarak görülen bütün teşkilât hazırlıklarının vücud bulmasında en büyük payı olanın Reşit Saffet Atabinen'in olduğunu bildirmek hakikatın tam ifadesidir.

Merhum Reşit Saffet Atabinen 4 Şubat 1965 tarihinde Sümbül Efendi haziresindeki kabre defnedilmiştir. Merhumun 50 ye yakın kitap halinde yayınlanmış eseri mevcuttur. Bunlardan 31 tanesi Fransızdır.

Dr. Fethi ERDEN
(Türk Yurdu Dergisi)

Reşit Saffet Atabinen Rusyada bir toplantıda Türk delegesi Reşit Saffet Atabinen (Sağdan ikinci)

Bu gün rahmetle anmakta olduğumuz, Sayın Reşit Saffet Atabinen'i 1947 de tanımıştım. Bu tanışmada; duygu, görgü, bilim bakımından üstün bir şahsiyet olarak büyük bir saygı duymuştum.

1949 yılında, Ankara'da toplanan I. Turizm Danışma Kurulu'ndan sonra da, Turizm alanındaki görgü, bilgi ve çalışmalarıyla Türk Turizminin kurucusu, yaşatıcısı olarak, beni gönülden kendisine bağlamış, turizm alanında çalışma sevgisini de aşılamıştı.

Yıllar ilerledikçe bir turizm akrabası ve yakını gibi bağlanışım ve saygım daha da kuvvetlendi. Her fırsatta onun sohbet ve bilgilerinden faydalanmaya çalıştım. Söylenecek, hatırlanacak, pek çok şey var. Reşit Saffet Atabinen'in nezaket, asâlet ve muâzeret adâbı içinde, insanı yetiştiren konuşmaları, fıkraları, şakaları unutulmaz birer hatıradır.

Yıllarca; Fransızca ve Türkçe yayınladığı eserleri, yazıları, yabancı memleketlerdeki bilimli konferansları ile Türklüğe ve memlekete yaptığı hizmetleri, yarınki kuşaklarca da hayranlıkla hatırlanacak ve faydalanılacaktır.

Kırk küsur yıl önce; Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun kurucusu olarak Türk turizmine büyük hizmetlerde bulunmuş olan Reşit Saffet Atabinen'in yıllık toplantılarda, her zaman rahmetle anılmasının, saygı ve sevgi ile hatırlanmasının kurum büyüklerince gelenek haline getirilmesini gönülden dilerim.

Selâhattin ÇORUH

Reşit Saffet Bey

REŞİT SAFFET BEYİde karlı bir bayram günü toprağa verdik. Memleket, benzerleri gitikçe azalan bir büyük evlâdını daha kaybetti.

Reşit Saffet Bey, kendi şahsiyetinde batı ile memleketinin en mükemmel terkiibini yapmış bir kültür adamı idi. Batı kültürü içine bir yaşama olarak değil, Türk'ün haki, davalarını her fırsatta ve her yerde canla başla savunan bir akıncı ruhu ile girmişti. Geçen asrın başından itibaren aceleci bir romantizmin aleyhimize kışkırttığı batı ve halk efkârının karşısına en sağlam delillerle çıkarak millî haysiyetimizi koruyanlar arasında Reşit Saffet Beyi ön plânda görmemek imkânsızdır.

Nerde Türklüğe bir iftira yaftası yapıştırmak istenmişse, Reşit Saffet Bey kuna derhal ile söz ile hakettiği cevabı vermekte gecikmezdi. Batı ilim dünyası, onun bu atik ve haklı tavrîhlerini artık göz önünde bulundurmanın lüzumunu anlamıştık, Batılı tarihçiler türlü propagandaların tortusu olarak tarih sayfalarında birikip kalmış yanlış hükümleri son zamanlarda değiştirmek mecburiyetini duymuşlar ise, bunda merhum'un ikazlarının payı büyüktür.

Yalnız bu ikazları hiç bir zaman bir lütuf dilenme üslubunda değil, çürütülmesi imkânsız delillere dayanan üsnatlarla yapan merhum, aynı zamanda batı ilim dünyasının saygısını da kazanmıştık. Fransızca olarak kaleme almış olduğu eserler bu bakımdan yabancı memleketlerde bizim tarih ve hayatımız hakkındaki yılanmış hurafeleri gün ışığında erittmiş değerli vesikâlardır.

Yıllardan beri geniş bütçelere dayanan devlet teşkilâtının bir türlü başaramadığı memleket propagandasını kimseden bir şey istemeksizin, teş başına yapabilmemenin sırrını bilen bir muhterem insandı Ö. Malını, mülkünü böyle bir ideal uğruna harcamış olan merhumun bir benzerine, değil bizim memlekette, dünyada da kolay kolay rasgelinmez.

Evi, zengin kütüphanesi, zevk ve bilgi ile biriktirilmiş kıymetli tablo koleksiyonlu, ince allâkası, derin şefkati, kibarlığı ve cömertliği herkeşe açıktı. Türkiyede asırların ihmaline uğramış abide ve hatıralar üzerine, eksilmeyen bir sebat kârlıkla kanat germesini bilirdi. Bizzat kurduğu ve kırk yıldan beri başkanlığını ettiği Türkiye Otomobil ve Turing kulübü, onun himmeti ile, canlı bir kültür merkezi olmuştu.

Reşit Saffet Atabinen 1955 de BBC mikrofonu önünde
Au microphone de la BBC en l'année 1955

Reşit Saffet Bey'ed en çok hayranı olduğum tutum, yabancılarla temasında gösterdiği derin nezaket ve misafir perverlikle birlikte, onlara her meselede tam hisseli ortak gibi hareket etme itiyadı idi. Fransızca'yı bir çok Fransızdan daha iyi bilen ve yazan merhum Fransız kültürüne karşı beslediği asmimi taktirkârlığa rağmen, bu dost memlekette vakit vakit Türklüğe karşı yapılan gafllara ve patavatsızlıklara derhal İsyân eder ve dargınlığını o kendine has nükteli ve iğneleyici üslubu ile bizzat Fransızların yüzüne karşı izhar etmekten aslâ çekinmezdi. Onunla temas eden her yabancı, kuvvetli şahsiyetinin karşısında ölçülü ve saygılı davranmak mecburiyetini derhal hissederdi. Bu, onun Türk dostluğu telkin etmekte kendine has bir usulü idi. Bu tutuma uymayan tavırları benimsemeye ruh asâleti mani idi.

Gün geçtikçe kaybımızın azametini daha derinden hissedeceğiz. Bence bir memleketin cihan nazarında haysiyet ve itibarı, yaşadıkları müddetçe belki dikkatimizden kaçan bu kırattaki insanların varlığına bağlıdır. Onların izinden gidecek insanlar ise pek güç yetişir. İyi niyet, iyilik aşkı ve sağlam kültürünün terkiibini yapmış insanlara bu memleket, her memleketten ve her zamankinden fazla muhtaçtır. Reşit Saffet merhumun bu yolu tutacaklar için en iyi bir örnek olduğuna bütün varlığım ile inanıyorum.

Nur içinde yatsın.

SIYAVUŞGİL

Bir Çınar Gibiydi...

Reşit Saffet Atabinen ile, Çınar ağacı arasında bir münasebet kurduğum zamanlar, çok olmuştur.

Ağaçların en asili, en sağlamı, gölgesinden ençok faydalananı Çınar'dır. Gövdesindeki heybet, dallarındaki kudret, yapraklarındaki sanat dolu şekilleriyle çınar ağacı, Türklerin âdeta kutsallık taşıyan bir bitkisidir.

Gölgesine sihirli koyuluğu sindirmek, yapraklarına o güzel rengi verebilmek için, gıda arayan kökleri, çok derinlere kadar iner...

Reşit Saffet üstadımız da derinliklere inen araştırmalarıyla, sanat ve tarih havasıyla insanların dost olarak yaşamasına kafasıyla, kalemiyle hizmet etmiş, âsîl ruhlu ve gölgesi geniş sahnelere yayılmış çınar vasıflı bir Türk'dü.

Onun konferansları, broşürleri ve fikirleri, boğucu sıcaklardan kurtulmak için çınar gölgelerinde serinlenen insanların duyduğu haz gibi, sihirli bir hava yaratırdı.

80 yıllık hayatı boyunca memleketini tanıtarak milletinin haklarını müdafaada tükenmek bilmeyen enerjisini, derin kültüründen ve inanisından alırdı. Yaradılışında tanrının bahsettiği meziyetleri bir kuyumcu ustahğiyle işlemesini bilmiş ve milleti için faydalı olan birçok mevzuları titizlikle dile getirmişti.

Ençok bal veren bir arı gibi geçen mesaisi, — heyetlerin ve birçok ilim müesseselerinin kısa zamanda yapamayacağı — dev hizmetleri, başarıya kavuşturmuştu.

*
* *

Hastalığı sırasında Paris'de bulunuyordum. Pekçok istifade ettiğim uzun bir iki muhabere-miz oldu. Beni, eski Fransız Maarif Nazırı ile Paris'de tetkiklerim sırasında görüşülmesinden fayda umduğu Akademi ve Enstitü âzalarından ve gazetecilerden bazılarıyla tanıştırmak hususundaki yakın alâkasını, şükranla ve minnetle kaydetmek isterim.

Üstadın yıllarca kaldığı ve makaleleriyle

kendisine münevver bir muhit sağladığı Paris'de, geniş ve temiz bir dost kütlesi vardı. Birçok Fransız bilgininin Türk dostu olmalarında, Reşit Saffet Atabinen'in, müstesna kâbiliyet ve meziyetlerinin rolü bulunduğunu iddia edersem, yanlılığını sanmam.

*
* *

Ölümünü — Paris'de — onun yarım asırlık arkadaşı ve büyük Türk dostu Prof. Albert Gabriel'in mektubundan öğrendim. İki gün evvel üstad Gabriel'in evinde başbaşa yaptığımız sohbet, Reşit Saffet Atabinen'in rahatsızlığı mevzuunda da üzüntülü ve endişeli konuşmalarda bulunmuştuk.

Reşit Saffet'in meziyetlerini yakından bilen Prof. Gabriel, nadir yetişen bu Türk münevverinin mukadder akibetinden pek üzgündü. Ölümünü bana bildiren mektubundaki samimi hissiyatı da, aynı teessürün son haddine vardığını gösteriyordu.

Reşit Saffet'in ölüm haberi, Paris'de birçok Fransız dostlarını meyus etmiştir. Bir büyük dost kaybettiklerini, vefakârlık duyguları arasında ifade etmişlerdir.

*
* *

Yurda döndüğüm zaman — ayağımın tozu ile — üstadın kurduğu ve yıllarca başında bulunduğu Turing Klübe uğradım. Odalarındaki hava, onun teneffüs ettiği hava, duvarlarındaki izler, onu yaşatan ve enternasyonal bir hüviyete erişmiş hatıralarla dolu idi.

Hele, Müessesenin kıymetli mensuplarının, Atabinen üstadımızın hatırasına derginin bir özel sayısını tahsis kararını iştiğim zaman, gözlerim yaşardı. Kadirşinas kişilere karşı gösterilen bu kadirşinaslık ve bağlılık çok yerinde bir şükran borcudur.

Eseri yaşadıkça, kendisinin nur içinde yatacağına inanıyorum.

Taha TOROS

Ölümü dolayısıyla: Reşid Saffet Atabinen

Reşid Saffet Atabinen, 2 şubat 1965 günü 81 yaşında öldü. Tarihçi, muharrir, gazeteci, devlet adamı olarak tanınan merhum, 1884'te İstanbul'da doğmuştur. Osmanlı tarihinin ünlü ailelerinden birinin çocuğuydu. Babası, devrinin büyük müzisyenlerinden Mızıkay-ı Hümâyûn miralayı Saffet Bey'dir. Annesi Fatma Sabiha Hanım'dır. İlk tahsilini babasının konağında hususî hocalardan yaptı. 1900'de Kadıköyü'ndeki Saint Joseph Lisesi'ni, 1902'de Paris'te Ecole Libre des Sciences Politiques'i (şimdi Institut d'Etudes Politiques) bitirdi. Sadrâzam Avlonyalı Ferid Paşa'nın (Damat Ferid Paşa değil!) Fransızca kâtabi oldu. 1907'den itibaren diplomatlığa başladı. Hariciye nezareti başkâtibi, Bükreş elçiliği, Washington büyükelçiliği, Madrid elçiliği, Tahran büyükelçiliği başkâtibi, Tahran büyükelçiliği müsteşarı oldu. Birçok milletlerarası siyasî ve malî konferanslarda Türkiye'yi temsil etti. 1912'de maliye nezareti mektupçuluğuna (özel kalem müdürlüğüne), 1917'de Şûrây-ı Devlet Tanzimat Dairesi üyeliğine getirildi. Şûrây-ı Devlet'te, yakın arkadaşı Sâdeddin Arel'in yanında çalıştı.

1918-1920 yıllarını İsviçre'de geçirdi ve Avrupa'da Millî Mücadele'yi candan destekledi. 1922'de Lozan Konferansı umumî kâtipliğine getirildi ve ana dili Türkçe kadar bildiği Fransızca ile, konferansta Türk heyetinin birinci derecede sözcülüğünü yaptı. Fransız Bankası müşaviri, 1927-1934 arasında 2 devre Kocaeli milletvekili oldu. Bu arada, eskiden beri teveccühünü kazandığı Atatürk ve birkaç kişiyle beraber Türk Tarih Kurumu'nu kurdu. Ölümünde, T.T. K.'nun 30 yıllık hayatta kalmış nadir kurucu üyelerinden biri bulunuyordu. 1923'te kurduğu ve ölümüne kadar reisi bulunduğu Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu da, memlekete çok faydalı olmuş, Türkiye'de turizmi esaslı şekilde geliştirdiği gibi, Fransızca yayınlarıyla da memleketi Avrupa'da tanıtmaya çalışmıştır.

Daha birçok teşekküllerde idare heyeti üyesi olarak çalışan R. S. Atabinen, keman çalar, seyahat eder, o kur ve yazardı, 70 defa Avrupa'ya gitmişti. Avrupa'nın siyaset, devlet, ilim ve sanat adamlarını şahsan tanır, görüşür, ziyaret eder, Türkiye'ye, evine davet eder, muhabere ederdi. Bu faal hayatını, ölümüne kadar devam ettirmiştir.

Arap rakamları yerine şimdiki rakamların kullanılmasını sağlayan kanun teklifini, 24 Mayıs 1928 tarihli takririni ile R. S. Atabinen yap-

Atılının geçtiği yollar üzerinde, Alman Klübünün Turizm Müdürü Gerdeissen ile tetkikler yaparken Sur la route suivie par Attila, en compagnie de Mr. Gerdeissen de l'ADAC

mıştır. Rakam inkılâbından birkaç ay sonra da harf inkılâbı gerçekleştirilmiştir.

R. S. Atabinen, bilhassa Fransa'da ilim çevrelerinde çok tanınmıştı. Fransız Enstitüsü'ne muhabir üye seçilmişti ki, Fransa'da bir yabancıya tevcih edilecek en yüksek ilmi şeref pâyelerinden biridir. Merhum, ayrıca Société Asiatique ile Société Académique d'Histoire Internationale'in üyesi; Institut International des Chateaux Historiques'in de Türkiye muhabir üyesiydi. Fransız üniversitelerinde ve ilmi çevrelerinde yüzlerce konferans vermişti. Bilhassa 1953'te bütün Bat Avrupa'yı dolaşarak İstanbul'un Fethi üzerinde çok kıymetli konferanslar vermiştir.

R. S. Atabinen, çok eski bir gazeteci olarak da tanınmıştır. Türkçe, Fransızca, İngilizce birçok Türk ve Avrupa gazetesinde 1500'den fazla ilmi ve siyasî maktele yazmıştır. Çoğu Fransızca, bazıları Türkçe olmak üzere de 50 kadar kitap ve risalesi vardır. Bunların çoğu tarihe, Türkler'in cihan medeniyetine yaptıkları hizmetlere, getirdikleri yeniliklere aittir. R. S. Atabinen, bilhassa Ortaçağ'da Avrupa'daki Türk kavimlerinin tarihlerine meraklıydı. Bu konuda, meselâ Attila üzerinde birçok incelemesi vardır. Eserlerinin bir kısmı, Türkiye'nin millî dâvalarını savunan yazılardır. Merhum, büyük bir milliyetçiydi ve son nefesine kadar da öyle kalmıştır.

R. S. Atabinen, tanınmış Osmanlı ailelerinden birinin kızı olan Fatma Hayat Atabinen'le (1899) evliydi. Nühket (1919), Gümüştekin (1928) ve Gültekin (1930) adlarında 3 çocuk bırakmıştır.

(Hayat Tarih Mecmuası, 1965/4)

Istanbul Ansiklopedisinde "Atabinen"

ATABİNEN (Reşid Saffet) — Muharir, diplomat, Türkiye Otomobil ve Turing Kurumu Reisi ; asâlet, necâbet ve zerâfet tımsali bir İstanbullu; Sarıyerde, ana tarafından büyükbabası Bedestanî Mustafa Efendî'nin yanında 4 Eylül 1884 de doğdu; babası Mızıkai hümayun atik miralay Saffet Beydir ki bu zât da Danışmendlerin Tosya kolundan Atabinenoğlu Doktor Ali Bey'e Şemsedini Sivasî ahfadından Hâşim efendî'nin kızı Fatma Hanımın oğuldur. (B.: Abdülmeccid Sivasî; Şemseddin Sivâsî).

Pek küçük yaştan itibaren, seçkin hususî müalim ve mürebbiler elinde itinâli bir tahsil ve terbiye gördü; sonra Kadıköyündeki Frerler kolejine verilerek bu mektepten 1900 de diploma aldı ve 1904 de Fransada, diploması güç elde edilen ve beynelmilel bir kıymet olan Ecole libre de Sciences Politiques imtihanlarını verdi ki henüz yirmi yaşında bulunuyordu; 1906 da Tütün Rejisi Komiserlik kalemî mütercimliğine tayin edildi; aynı zamanda fransızca ve ingilizce Levant Herald gazetesi başmuharrirliğini ve Sadrâzam Avlonyalı Ferîd Paşanın hususî kâtipliğini yaptı; Babîali Tabirâtı Hariciye kalemî hulefâhına alındı. 1907 de Türkiye-Romanya Muhtelit komisyonu başkâtibi 1908 de Bükreş sefaretî başkâtip vekilî, sonra sırasıyla Vaşington, Madrid ve Tahran sefâretleri başkâtibi, 1912 de, büyük elçilik müsteşarı pâyesıyla Maliye kalemî mahsus müdürü oldu; Londrada toplanan Balkan sulh konferansına mutahassis olarak gönderildi. Ve re'sen Paris ihzarî mükâlemelerine memur edildi. 1913 de Dahiliye Nazırı Talât Bey tarafından Edirne Kurtuluş Heyeti Reisliğiyle Londra ve Romaya gönderildi ve bu büyük Avrupa şehirlerinde devrin İngiliz ve İtalyan diplomatları ile temas etti ve Türk haklarını bu memleketlerin efkârı umumiyesine arzeden konferanslar verdi; kendisine Edirne Fahrî hemşehriliği verildi. 1914 ile 1918 arasında, Maliye Nazırı Cavid Beyin yanında Viyana ve Berlinde beş defa malî müzakerelere iştirâk etti.

1918-1920 seneleri arasında İsviçrede Millî İstiklâl propagandası için müteaddit kitaplar ve bir çokmakaleler yazdı ve konferanslar verdi; Lucerne sosyalist konferansında Türkleri temsil etti.

1921 de Tevfik Paşa sadâretinde Sadeddin Arel'in reislik ettiği Şurayî Devlet Tanzimat Dairesi âzâhında bulundu; 1922 de Gazi Mustafa Kemal'in bizzat intihabı ile Lozan Sulh Kon-

feransı Umumî Kâtipliğine tayin edildi.

1923 den 1927 ye kadar Memaliki Şarkıye Fransız Bankası Müşevirliğinde, Anadolu-Bağdat Demiryolları reis vekiliğinde ve bir çok şirketlerin idare heyetlerinde, Sıhhiye Vekili Refik Saydam'ın tensibi ile Hudud Sıhhiye Tasfiye Komisyonu âzâlıklarında, ve Cenevre Beynelmilel İktisat konferanslarında bulunduktan sonra Büyük Millet Meclisinin 1927 de Üçüncü ve 1931 de Dördüncü devrelerinde Kocaeli mebusluğuna seçildi; Milletvekilliği zaamında Londra, Paris, Amsterdam, Berlin, Roma, Milâno, Büreş, Peşte, Helsinki, Krakovi, Atina, Stockholm, Moskova, Harkof'da müteaddit ilmi, iktisadî ve siyasî kongre ve konferanslara Türkiye murahhası sıfatıyla iştirâk etti. Aynı zamanda Türk Ocakları Hars Heyeti umumî kâtipliğini yaptı.

Bu satırların yazıldığı sırada müessisi oldu Türkiye Turing ve Otomobil Kurumunun Reisi, Milletlerarası Olimpiyad Komitesi âzâsı, 40 seneye yakın devamlı neşrolunan Economiste d'Orient mecmuasının Başmuhariri ve müessislerinden olduğu Türk Tarih Kurumu üyesi bulunmaktadır. Meşrutiyette tesis olunup 1915 denberi faaliyetini tatil etmiş olan İstanbul Muhibleri Cemiyetini «İstanbul Sevenler Grubu» adı altında ihya ile İstanbulda harap olmakta bulunan yüzü müteceviz büyük küçük âbideler üzerinde tetkikatta bulunarak bunlardan bir takımının ihya ve tâmirine ve bir çoğunun durumlarının tesbitine delâlet ederek İstanbul hemşeriliği şânına lâyık hizmetlerde bulundu.

Burada İstanbul Ansiklopedisi de şu notu tesbit etmeği bir borç bilir ki, ilk tebrik mektubunu, tertemiz bir vicdan tercümanı, sevgi dolu, metanet ve gayret tavsiye eden sözlerle, bu necip insandan almıştır.

Hususî hayatında, Reşid Saffet Atabinen, sağlam ve zengin bir kültürün hâlesi içinde câzip bir simadır; 4000 kadarı Türkiye ve Türklere ait olmak üzere 12.000 ni müteceviz kitap ve risaleyi ihtiva eden zengin bir kütüphane sahibidir ve Türkiye'ye ait tarihî tablo ve estamp ve gravürlerden mürekkep bir kolleksiyonu vardır.

Yüksek kıymette bir viyolonisttir; meşhur kemanî Wondra Beyden meşkederek 6 yaşından 22 yaşına kadar orkestra'da vazife alacak dereceye terakki ile kemana heves etmiş ve Beyruth ve Salzburg Musiki Festivallerinde devam etmek suretiyle musikiye merak sarmıştı.

Sayılı Avrupa seyyahlarından: İzlanda

Polonyada Karaim Cemiyetinde (1938)
En Pologne parmi les membres de la communauté

dahil olmak üzere Avrupada gezmemiş görmemiş, olduğu yerler azdır. Fakat ne kadar yazıktır ki zengin seyahat notlarının pek cüz'i bir kısmı münteşirdir.

Avrupada irfanımızın yüz akı bir Türk şöretidir: 1907 ile 1939 seneleri arasında Avrupanın siyasî ve edebî en büyük şahsiyetlerini tanımak, kendileri ile dosthâne münasebetler tesis etmek fırsatını bulmuştur. Bunlarla kıymetli muhaberleri vardır. Reşid Safvet Atabinen'in portresini tamamlamak için, burada, edip, şair, muharrir ve diplomat ağzından çıkmış sözler kaydetmek lâzımdır. Onun hakkında Hâlid Ziya Uşaklıgil: «Bütün bir kalemin işini tek başına çıkarır; istihzalı, zehirli sözleri ile iyi dostlarını kırar»; Ahmed Hâşim de: «Reşid Saffet'le, dostluk da, düşmanlık da bir meseledir» demişlerdi. Sadrâzam Tevfik Paşa, aceleciliğini telmih ederek: «Torpido mizaçlı» hükmünü vermişti. Lozan Konferansında Rusya murahhası Çiğerin, çapraşık müzakerelerde telif-ibeyn edici formülleri bulmasını takdiren Reşit Saffet Bey: «L'homme aux formules apaisantes» diye tarif etmişti.

Bir gün de Maurice Barrés, Paris elçisi Naumpaşaazâde Said Bey: «Ahmed Riza Beye söyleyiniz artık onun zamanı geçmiştir, Türkiye'nin kalkınması Reşid Saffet gibi tam Avrupa zihniyetli gençlerle olabilir» demişti.

Reşid Saffet Atabinen hakkında en zarif sözlerden biri de Cavid Beye hitaben Talât Paşa merhumundur; Paşa, onun, Avrupa kültürü ile

koyu Türk milliyetçiliğini ve an'aneperestliğini telmih ederek: «O gâvur müslüman!» demişti.

Reşid Safvet Atabinen muharrir olarak da, velûd bir kalem sahibidir: 1902-1945 e kadar Paris matbuatında Temps, Figaro, Eclair, Ere Nouvelle, Patrie, Information gazeteleri ile, Mercure de France, Revue de Hongrie mecmualarında; Türk matbuatında Levand Herald, İstanbul, Jeune Turc, Beyoğlu, İkdâm, Sabah, Turan, Hâkimiyeti Millîye gazeteleri ile Türk Ocağı, Ülkü Aydabir mecmualarında bine yakın makale neşretmiştir.

Reşat Ekrem KOÇU

Reşid Saffet Atabinen 1953 de İstanbul fet-hinin beşyüzcü yıl dönümü münasebeti ile Venedik, Rome, Napoli, Marsilya, Barselona, Madrid, Lizbon, Londra, Bonn, La Haye ve Zurich Üniversiteleri ile tam 29 Mayıs 1953 günü Paris'de Sorbonne'de, Fransa Enstitüsü azasından Lucien Fabre'in riyasetinde verdiği konferans üzerine, bu meşhur Fransız müverrihi: «Reşit Saffet Atabinen'in eserî Umum Dünya Tarihinin lüzumlu tashihî sahasında ilk safhaya geçecektir» demiştir. 1956 da Reşit Saffet Atabinen üç asır evvel tesis olunan Fransa Enstitüsünün «Academie des Sciences Morales et Politiques» in tarih şubesine ilk defa Türk muhabir aza intihap olunmuştur ki, Fransız gazeteleri ile, dünya tarih mecmuaları bunu memleketimiz için bir iftihar vesilesi telâkki etmişlerdir.

Reşid Saffet Atabinen

1884 - 1965

Türkiye Otomobil ve Turing Kurumu Başkanı, Türk Tarih Kurumu üyesi ve Academie des Sciences Morales et Politiques'in ilk Türk muhabir üyesi, yazar ve diplomat Reşid Saffet Atabinen 4 Eylül 1884 yılında İstanbul'da doğdu. Babası, Muzika-ı Humâyûnu Atik Miralayı Saffet Beydir. Saffet Bey, Danişmendîlerin Tosya kolundan Atabinen Oğlu Doktor Ali Beyle Şemseddin-i Sivasî torunlarından Haşim Efendî'nin kızı Fatma Hanımın oğludur.

Reşid Saffet, İstanbul'da Frerler Kolejini bitirdikten sonra Pariste Siyasî lümler Mektebinde okudu. Hayata tercümanlık'a atıldı. Levant Herald gazetesine baş yazar oldu. 1906'da Bâbî-âli Hariciye Nezaretine girdi. Sadrazam Avlonyalı Ferid Paşa ve Said Paşaların hususî kâtipliklerinde bulundu. Sırasıyla Bükreş, Washington, Madrid ve Tahran Sefaretleri Başkâtipliklerini yaptı. 1912-1918 yılları arasında Maliye Nazırı Cavid ve Abdurrahman Beylerin Hususî Kalem Müdürlüklerinde bulundu. 1913'te Londra Konferansı Malî Müşavirliğine atandı. 1918-1919 yıllarında Şûrayı Tanzimat Dairesi üyeliğinde, 1922'de Lozan Konferansı Umumî Kâtipliğinde, 1923-1926 yılları arasında Memalîk-i Şarkiye Bankasının ve Anadolu-Bağdad Demiryolları Şirketinin idare heyeti üyeliklerinde, 1926-1927 arasında ise Kocaeli mebusluğunda bulundu.

Reşid Saffet, Atatürk'ün ilham ve emriyle Turing ve Otomobil Kurumunun nüvesi olan «Türkiye Seyahât Cemiyeti»nin kurucusudur. Bu kuruma 41 yıl başkanlık etmiştir. Türkiye'de turizmin gelişmesinde ilk adımı atan ve milletler arası teşekkül ve şahsiyetlerle münasebetler kurmuş odur.

Reşid Saffet Atabinen, hayatı boyunca bir çok tarihî eserlerin onarılmasına yardım etmiş, Türkler hakkında yabancıların yanlış bilgilerinin düzeltmekte gayret göstermiş ve milletimizi tanıtmak maksadı ile popüler, vülgarize, yabancı dilde ve türkçe eserler neşretmiş, pek çok konferanslar vermiştir.

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, bütün hayatı boyunca milletimizin faydasına, tarihimizin ve san'atımızın aydınlanmasına hizmeti gaye bilmiş olan Reşid Saffet Atabinen'in hatırasını saygı ile anarken, okuyucularına onun kitap şeklinde yayınlanmış eserlerinin listesini sunar:

Fransızca :

- 1) «L'Effort Ottoman», Rudeval éd. Paris 1906.
- 2) «L'Agitation Bulgare», Rudeval éd. Paris 1907.
- 3) «Mélanges littéraires et politiques», 3 Vol. Ed. Levant Herald 1906-1911.
- 4) «Les Turcs de Perse», Ed. Revue de Hongrie, Budabest 1911.
- 5) «Enquête économique en Anatolie, en collaboration avec H. Philouze», Istanbul 1912.
- 6) «La libération d'Andrinople», Rome 1913.
- 7) «Lettres ouvertes à Clémenceau», Genève 1918.
- 9) «Le Proletariat turc à la Conférence Socialiste Internationale», Berne 1919.
- 10) «L'Islam, des Turcs et la Société des Nations», Genève 1919.
- 11) «L'Occupation de Smyrne», Genève 1919,
- 12) «Turcs et Arméniens», 2 volumes, Genève 1919.
- 13) «Bilan économique et financier de la Turquie», Ankara 1927.
- 14) «Les Turcs-Odjaghis», Istanbul 1931.
- 15) «La Politique économique de la Turquie Kemaliste», Libr. Persco, Paris 1934.
- 16) «Contributions à l'histoire d'Atilla», Libr. Fresco, Paris 1934.
- 17) «Bulletins économiques et financiers», Gazette Financière et Economiste d'Orient, 1912-1939.
- 18) «Les Caractéristiques de l'architecture turque», Libr. Fresco, Paris 1936.
- 19) «Lamartine (fervent ami des Turcs)», Istanbul 1940.

1935 de Peşte'de toplanan ve Londra-İstanbul yolu güzerbahnının kabul eden konferansta (En sağda ön sırada Reşit S. Atabinen onun arkasında o zamanki Gümrükler Genel Müdürü Mahmu Nedim Gündüzalp
 Au cours de la Conférence Internationale de Budapest lors de la création de la route Londres-Istanbul (à la droite de Reşit Saffet Atabinen et au second plan on reconnait le Directeur Général des Douanes de Turquie Mr. Mah-mud Nedim Gündüzalp

- 20) «Les Turcs en Europe depuis 24 siècles».
- 21) «Les Turcs sur les côtes d'Angleterre; la Base de Lundy; N. R. de Hongrie», Budapest 1944.
- 22) «Pierre Loti», İstanbul 1950.
- 23) «Contribution turques à la Sécurité et à la Civilisation Méditerranéennes», Paris 1951. 1952.
- 24) «Les Apports turcs dans le peuplement et la civilisation de l'Europe Oriental», İstanbul 1952.
- 25) «Les Turcs et Italiens à travers les âges», İstanbul 1952.
- 26) «Les Turcs à Constantinople du V au XVe Siècle», Paris 1954.
- 27) «La Question de Chypre», İstanbul 1956.
- 28) «Les Turcs Occidentaux et la Méditerranée», 1956.
- 29) «Revision historiques», 1958.
- 30) «L'Oecuménicité des Turcs», İstanbul 1964.
- 31) «L'Attitude de l'Occident vis-à-vis des Turcs et des Grecs», İstanbul 1964.

Türkçe :

- 32) «Osman'ın tarihi-malî dersleri», İstanbul 1913.
- 33) «Siyasi levhalar (Turan ve Sabah)», İstanbul 1914-1918.
- 34) «Umumî harbin menşeleri», İstanbul 1916.
- 35) «Kafkas etekleri Türk ticaret yolları», İstanbul 1918.
- 36) «Türklük ve türkçülük izleri», Türk Ocakları neşriyatı, Ankara 1931.
- 37) «Avrupa'da eski Türkler», T. Tarih Cemiyeti neşriyatı, Ankara 1931.
- 38) «Çekeller ve Tuna Türkleri», Ankara 1934.
- 34) «Hazar Türkleri Avrupa Devleti», İstanbul 1934.
- 40) «Turizmin Faydaları», İstanbul 1934.
- 41) «Kaybolan Türkler», Aydıbir neşriyatı, İstanbul 1936.
- 42) «Şarki Avrupa'da Türk kanı ve medeniyeti izleri», 1946.

(Türk Kültürü Dergisi, Ankara)

Kaybettiğimiz iki Büyük Kıymet'e ait bir kaç Satır

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu 1964-1965 yılları arasında kısa fasıllarla iki ruknünü kaybettir:

Operatör Dr. Mehmed Emin Erkul Seyitoğlu ve Ali Reşid Saffet Atabinen (Karaşemsi).

Muhterem Erkul; Anadolunun bazı bölgelerinde yabancı unsurlar içindeki hekimliği kurtarmış, millileştirmiş, Konya'da, Afyonkarahisar'da ilk olarak hususi hastahaneler açmış, Millî servetlerimizden Afyon maden suyunu tanıtmış, birinci Cihan Harbinden sonra Anadolu'da Millî baş kaldırma mücadele ve mücadelesine katılmış, Büyük Millet Meclisinin tarihî kararlar veren Birinci Meclisine aza seçilmiş, aynı zamanda cephelerde operatör olarak çalışmıştı.

Zaferden sonra İstanbul Şehreminliği zamanında, Türk tarihinin şanlı mazisinin ebedi hatıralarını sinesinde taşıyan, yaştan şehrin muhtelif sıhhi, içtimai ve iktisadi işlerinin başında gelen kanalizasyon davasının hallini ilk defa ele almış, yıllardan beri ihmal edilmiş Üsküdar cihetinde Selimiye kırsalı önlerinde, deniz kıyısında mezbahe, Kadıköyde büyük bir hal, şoseler ve bunların bağlantı yerlerinde köprüler yaptırmış, Beykoz'a kadar uzanan yolu açtırmıştı.

Muhtelif düşman devletlerinin işgali altında bulunmasına rağmen, millî hareketimize canla başla hizmet eden İstanbul, bazı Büyük Millet Meclisi azaları tarafından beğenilmiyor bir nevi sadakatsızlıkla itham ediliyordu. Muhterem Erkul Sarayburnunda Gazi Mustafa Kemal Paşanın (Atatürk'ün) ilk heykelini diktirmekle bu Millî hareketin senbolü olan Gaziye İstanbulun bağlılığını canlı bir surette göstermesini bildi.

Sonra Turizm davasına katıldı. Turing Otomobil Kurumunun yıllar boyunca ikinci Reisliğini yaptı.

Emin Erkul garbi Trakya Serfiçe'de doğmuştu, Avrupanın muhtelif şehirlerine bir çok seyahatler yapıyordu. Doğum yeri dışarıda gösterildiğinden, siz Grek misiniz suallerinden çok sıkılıyordu, onun için hizmet ettiği Konya'nın, fahri hemşehrisi olmak bu suretle nufus teskeresine Konyalı diye kayıt düşürmek isterdi.

Mebusluk, şehreminliği, Millî Reasürans Mec-

lisi İdare Re'sliği gibi mümtaz mevkiler işgal etmesine rağmen daima bir halk adamı olmak, hayra geçmek vasfını muafaza etmiş, garazsız ve ivazsız bir insandı.

1293 Rus harbinde Balkan ordu'arının son bahtsız Başkumandanı Müşir Koca Süleyman Paşa'nın Türk diline, Tarihine yaptığı hizmetleri milletine nuntturmamak, canlandırmak için, bütünü yaptırmış, müessesenin ilk kurucularından, bu'unduğu Darü'ssafaka'ya hediye etmişti. Ölünceye kadar bir çok hayır cemiyetlerinde çalışmış, Türk çocuklarının okuma ve yetişmeleri yolunda gayret sarfetmişti.

*
*
*

Muhterem Atabinen;

Daha fazla Türkiyede Turizm faaliyeti ile tanınmış olan bu zat, Türkiyenin dışta tanınmasına bütün kudretile çalışmış Avrupaî bir zat olmakla, beraber Millî ananelerimize son derece hürmetkârdı. Fransa'da okuması ve garp musikisini babadan tevarüs etmesi ve diploması mesleğinde daha fazla Avrupada bulunup memuriyet vermesinin muhtelif milletlere mensup ileri gelen kişilerle tanışmasının ve bunlarla dostluğu idame ettirmesinde, kendisinin maddî imkânlarla malik bulunmasının da büyük rolü vardı. Katolik aleminin en büyük başı bundan evvelki biri birini takiben bu makama gelen iki Türk dostu Papalar, kendisinin dostlarındandı.

Avrupayı baştan başa, Amerika'yı kısmen tanınmasına rağmen, Tahran Büyük Elçiliğinde ilk önce Baş Kâtip sonra da Müsteşar bulunması da, Orta Asyayı yakından tanınması imkânlarını kendisine açmıştı. Macar müsteşariki Vambirinin (Hacı Reşid) ismi altında sahte bir derviş olarak, Orta Asyayı gezmesi gibi, bu seyahatin tesiri altında kalarak şarki Türkistan'a, Kaşzâra kadar gidip görmüştü. Bu sıralarda, İttihat Terakki Hükümeti şarkta ve Afrika memleketlerindeki islâmlarla münasebet kurmaya ehemmiyet verdiğiinden bir umuru şarkıye müdürlüğü kurmuş, bunun başına da, Tunus Milliyet perverlerinden, bize iltica eden, İmparatorluğun takdir ve itimadına mazhar olarak Divanı Temyiz

gibi mühim yerin azalığına ayin edilen, Ali Baş Hamba getirilmişti.

Muhterem Atabinen'in bu seyahatinin hükümetin tuttuğu İslâm politikasının tesiri ile olduğu aşikârdır. Pakistanlıları candan sevdiğinden, Pakistan Türk dostluk Cemiyetinin ilk teşliğini yapmıştı. Acize bu memleketlere mensup İstanbul Tekkelerini üzerine bazı şeyler yazmamı tekit eedrdi. Türk Pakistan ve İran'ı içine alacak bir bölge birliğine taraftardı.

Türk tarihine ait orijinal buluş ve görüşleri vardı. Dobricada bir müstakil Selçuk Prenslığının mevcudiyetini derli toplu ortaya koymuştu.

Türk ocaklarının, Tarih Tetkik Encümeninin, Türk Tarih Kurumuna tahvilinde, hükümete verilecek istidanın üzerine müessis olarak imza etmelerini, Gazi Mustafa Kemal Paşa arzu etmiş ona karşı olan teveccühünü bu suretle göstermişti.

Türk irfanına yarım asırdan fazla hizmet eden bu zatın çalışmaları ve neşriyatı daha çok Fransızca idi. Bunun içindedir ki ilk Türk olarak Fransa'da ilimler Akademisine aza intihap olundu.

Mevlâna Celalettini Ruminin büyük dostu Şemsî Tebrizinin sülalesinden geldiğini söylemesine rağmen (1) sahada kendileri baba ve ana cihetinden, Halvetiye tarikatı pirlerinden Merzifonlu Şeyh Zümbül Sinanla, Zilleli Şeyh Şemseddini Ahmed Sivasinin soyundan idi.

İstanbul'da Karamusaafa Paşa Camiiindeki Zümbülü asitanesi'nin şeyhlerinden üç Haşimlilerinin türbelerine gömülmek arzusu da bundan ileri geliyor ve bunda ısrar ediyordu. Bu istediğinin tahakkukuna ve Heyyeti Vekile'e'eden karar istihsaline naziz hizmetim dokunduğuna işaret etmek isterim.

Şeyh Şemsettin Ahmed Sivasi, III. Sultan Mehmed'in Eğri seferine, çok ihtiyar olmasına rağmen devrişerile katılmış, Avrupalıların Keresztez muharebesi dedikleri, Haçlı Ova zaferinin kazanılmasında, Padişahın hocası Tacüttevarrih sabîhi (bilahere Şeyhüslam) Saadeddin efendi ile büyük payı olan bir zattı. Padişah ailesine çok ehemmiyet vermiş, hayattan göçmesinden sonra yeğeni Şeyh Abdülmecid Sivasiyi İstanbul'a davet etmiş, oda hemşehrizedesi Şeyh Abdülhad Nuriyi beraberine alarak İstanbul'a gelmiş, tedris ve irşatla meşgul olmuştu.

Türk tarihine ait orijinal buluş ve görüşlerinden bazılarının üzerlerine, Karaşemsî müsteşar imzasını koyması, bu zata mensubiyetini göstermek istemesinden ileri geliyordu.

Muhterem Atabinen'in tarihe ve eski eserlere karşı olan ilgisinde, pek haklı olarak öğündüğü bu hatıralarının büyük hissesi rol oynamıştı. Ana veya baba cihetinden dedesinin Kapalıçarşı-Bedesten efnaf Loncasının kethüdası — Kâhyası olduğunu söyler ve bu cihetten Ahilerle bir bağlantı kurardı.

larak geldiği Göztepe civarında Merdivenköyünde o sıralarda kurduğu Ahi takkesinin Bektaşî tekkesine çevrildiğini öğrenince buranın onarımı ile alâkalanması ve bir broşür yazmamı arzulanı da bundan ileri geliyordu.

Tasavvufa, İslâm tarikatlarına merak saldırmış Ahilik Simavne Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin, Bektaşîlik ve Yeniçerilik mevzuları ile de ilgilenmişler ve Bedreddin Simavinin Serezden getirilip, Topkapı Sarayında yıllarca duran, kemiklerinin II. Sultan Mahmud türbesi haziresine gömülmesinde de amil olmuştu. Bektaşîliğin Balkanların kolayca fethinde amil olduğuna inanırdı.

Macaristan'da bir şatoda gördüğü Türklerden alınmış bir Sancağı, isyandan sonra İngiltere'de görmüş ve bunu şahsi parasile satın alarak yadellere geçmiş bu yadigâri kurtarmıştı.

Tosya'da büyük bir mektep yaptırmış, İstanbul da Darülfâfaka arkasında, buradan mezun yersiz ve yurtsuz Yüksek tahsil gören talebelere de bir yurt tesis etmişti.

Bu iki değerli dostumuza Tanrıdan rahmet niyaz ederken, yalnız ailelerine değil, bizlere ve Türk milletine de başsağlığı dilerim.

M. Mes'ud KOMAN

(1) Şeyh Zümbül Sinan efendi, mürşidi Şeyh Cemal ettinin Halvetinin kızı ile evlenmişti. Şeyh Cemalettin, Mevlâna Celalettini Aksaray'ın torunlarındandı. Allame Fahrettini Razinin soyundan gelme idi. Söylendiğine göre bu zat, Mevlana Celalettini Ruminin, babaları ile amcazade idler. Osmanlı İmparatorluğunun büyük sadrazamlarından Mehmed Piri Cemâlî Paşa ile Şeyhüslam Zembilli Ali Cemâlî efendi de, Mevlana Cemalettini Aksaraya'nın soyundandı.

Muhterem Atabinen, aynı soydan gelen Şeyh Cemal ettini Halvetinin kızı ile evlenen Şeyh Zümbül Sinan efendinin sülalesinden geldiğine göre olsa olsa Şemsî Tebriziye değil, Mevlana Celalettini Rumiye mensubiyet iddia edebilirdi.

Allocution prononcée par M. Georges DAVY, Président de l'Académie,
à l'occasion du décès de Rechid Saffet ATABINEN, Correspondant de l'Académie *

Reşit Saffet Atabinen Moskovada 1928 Yılı
Reşit Saffet Atabinen à Moscou (1928)

Une fois de plus, depuis le 1er janvier, la mort a frappé à notre porte et nous a enlevé l'un de nos correspondants, — étranger celui-là, — en la personne de Rechid Saffet Atabinen, né à Istanbul en septembre 1884. Il appartenait à notre section d'Histoire et géographie où il était personnellement connu de plusieurs de ses membres. Il avait remplacé notre confrère le géographe Raoul Blanchard, élu titulaire. Seul représentant, à ce moment, de son pays, il tenait à l'honneur de parrainer de façon aussi courtoise qu'efficace les Français qui se trouvaient de passage ou en séjour en Turquie. A ce rôle ne se trouvait-il pas prédestiné par son hérédité, si nous rappelons que l'un de ses grands-pères avait servi, comme médecin-major, sur un navire de guerre français, pendant la guerre de Crimée; et que son père, chef de musique du Palais impérial, avait été l'élève de Théodore Dubois au Conservatoire de Paris.

Lui-même était à la fois journaliste — accueilli chez nous par le Journal des Débats, le Mercure de France — et diplomate, en mission nécessairement à Bucarest, Téhéran, Madrid, Washington, présent à la Conférence de la Paix de 1913. Versé dans les questions financières, on le vit diriger successivement le cabinet de sept ministres des finances, qui, en 1920, Conseiller d'Etat de l'Empire, et, liant son destin à celui de Mustafa Kemal Atatürk, promoteur, auprès de

ce grand réformateur, de l'adoption des chiffres arabes et des caractères latins, très attaché à tout ce qui pouvait avoir un intérêt culturel.

Mais c'est surtout comme historien qu'il doit laisser sa marque: car, sans parler d'innombrables articles en français, il a publié une vingtaine d'ouvrages historiques; Lucien Febvre, juge sévère, le tenait en particulière estime; et, de même, notre confrère Baumont, qui le connaissait personnellement et auquel je dois presque tout ce que je viens de dire. Je ne connais directement, quant à moi, qu'une brochure de Rechid Saffet Atabinen: **L'Oecuménicité des Turcs**, dont la clarté et la pénétration m'ont frappé. L'auteur y montre, en particulier, comment la conception de l'Islam, si différente de celle des Arabes, prédisposait les Turcs à une grande largeur de vue et qui les faisait fraterniser avec les chrétiens occidentaux, au point qu'il y eut, d'après les chroniqueurs du temps des Croisades, plus de chrétiens et de juifs que de musulmans à suivre les obsèques de Mevlana. Quoi d'étonnant, conclut notre regretté confrère, puisqu'il n'y a pas d'incompatibilités fondamentales entre les trois grandes religions déistes fondées sur le Décalogue.

Séance du 15 février 1965.

* Cette allocution a été lue par M. Maurice Baumont, Vice-président.

Souvenir d'un vieil ami

Mon premier séjour en Turquie remonte à l'année 1908 et j'eus l'occasion d'y revenir à maintes reprises jusqu'en 1926, date à laquelle je m'installai définitivement à Istanbul comme professeur à l'Université. J'avais, avant et après la première guerre mondiale, lié connaissance avec de nombreux Turcs et constaté combien les différentes classes de la population différaient de ce qu'avaient noté tant de voyageurs étrangers, chez lesquels on pouvait discerner une totale incompréhension et aussi, le plus souvent, un parti-pris de dénigrement. Ayant pris contact avec de hauts fonctionnaires et avec de nombreux intellectuels, j'avais acquis la certitude que la plupart d'entre eux possédaient une culture solide et étendue et de réelles qualités d'intelligence et de libéralisme, alors que parmi les ouvriers, les marins, les paysans, j'avais été le plus souvent l'objet d'un accueil aimable qu'accompagnait le désir d'aider dans sa tâche le voyageur étranger. Ainsi donc, je découvrais une Turquie bien différente de celle dont des récits superficiels et tendancieux avaient tracé l'image.

Cependant, lorsqu'en 1926 je rencontrai pour la première fois Reşit Saffet, je fus littéralement ébloui par ses dons naturels, par sa perspicacité et son intelligence subtile, et aussi par sa parfaite connaissance de la France et des Français. Il s'exprimait dans notre langue avec une telle perfection que j'éprouvais la plus grande joie à l'entendre lorsqu'il voulait bien m'exposer quelles avaient été les étapes de sa carrière, vraiment complexe, résumer, sous une forme vivante, les impressions ressenties dans les pays où il avait séjourné, me donner maints détails précis sur la Conférence de Lausanne où il avait tenu un rôle de premier plan, celui de Secrétaire général de la délégation turque, présidée par İsmet İnönü.

Dès nos premières rencontres est née entre nous une amitié qui au cours de trente-neuf années ne s'est jamais altérée et qui est demeurée dans mon esprit parmi les meilleurs souvenirs de ma vie turque. En apprenant le décès de mon ami j'ai donc éprouvé un cruel chagrin et ce n'est pas sans émotion que j'écris ces lignes. Elles me rappellent tant d'heures charmantes passées en sa compagnie.

Lorsque je retrouvait Reşit Saffet à Ankara où il remplissait de hautes fonctions officielles, particulièrement délicates, nous eûmes l'occasion d'assister à des réunions intimes organisées par notre Ambassadeur Charles de Chambrun, qui m'honorait d'une amitié précieuse. Ce diplomate de grande classe rendait hom-

Bükreşte Balkan Paktı Görüşmelerinde Hasan Saka ve Ruşen Eşrefle

A Bucarest lors des pourparlers du pacte Balkanique, en compagnie de MM. Hassan Saka et Ruşen Şeref

mage, lui aussi, aux remarquables qualités de celui dont il avait souvent l'occasion de solliciter les conseils et l'appui et auprès duquel il trouvaient autant de bienveillance que d'efficace activité. Au cours des années qui suivirent j'ai pu recueillir fréquemment des opinions semblables exprimées par des voyageurs étrangers, venus visiter la Turquie. Des intellectuels français, notamment, furent séduits par la culture et la courtoisie de celui qui, durant leur séjour à Istanbul, avait tenu à les guider et à les aider de son mieux. Parmi les plus éminents de ces voyageurs mon ami regretté, Lucien Febvre, historien de renommée mondiale, qui avait séjourné en de nombreux pays d'Europe et d'Amérique, me disait combien il avait apprécié l'ampleur et l'objectivité des opinions émises par Reşit Saffet. Un autre ami, Jérôme Carcopino, de l'Académie française, considéré à juste titre comme le spécialiste le plus averti de la civilisation romaine, apprit avec peine la disparition de celui qui, en 1957, l'avait accueilli à Istanbul. Il ne manqua pas de m'exprimer, comme il l'avait fait souvent, ses sentiments de haute estime et de vive sympathie pour l'homme qui lui avait donné des preuves répétées de son intelligence, de ses connaissances étendues et de son talent et il me rappela combien il s'était réjoui de son élection, en 1959, à l'Académie des Sciences Morales et Politiques de Paris.

Une création de Reşit Saffet que nul ne saurait oublier, c'est celle du Bulletin du Touring et Automobile Club de Turquie dont le No. 275 a paru en décembre 1964. Il suffit d'en parcourir quelques exemplaires, depuis les plus anciens jusqu'aux plus récents, pour comprendre avec quelle netteté est évoquée la vie de la Turquie contemporaine. On y trouve aussi,

présentées sous une forme excellente, des images des oeuvres d'art qui jalonnent l'histoire du pays à travers les siècles. La collection de ce bulletin que je possède dans ma bibliothèque, je la dois à la généreuse amitié de Reşit Saffet et lorsque je parcours quelque fascicule, je comprends la part capitale qui lui revient dans la rédaction et la publication de cette oeuvre qui, pendant tant d'années et malgré de multiples difficultés, a continué à paraître, animée par le même esprit lucide de son fondateur.

Il se rendait compte, d'autre part, de l'importance que présentaient pour la renommée de sa patrie et le développement du tourisme, l'entretien judicieux et la mise en valeur des monuments historiques. C'est à lui surtout que je dois d'avoir été choisi par le gouvernement turc comme conseiller technique des Vakıflar et, dans ce domaine, particulièrement fertile en difficultés multiples, nous n'avons jamais cessé d'être en-

tièrement d'accord en tous points. Lorsque l'architecte Henri Prost, avec son incomparable talent, dressait le plan directeur d'Istanbul, en veillant avec soin à la sauvegarde de ses monuments et à la protection de ses paysages, il pouvait, en toutes circonstances, compter sur l'appui éclairé de Reşit Saffet, qui m'a souvent accompagné sur les chantiers de restauration. Ses démarches ont permis d'éviter des transformations qui auraient eu pour certains monuments célèbres les plus fâcheuses conséquences. Nous espérons que, dans l'avenir, on travaillera dans le même sens et aussi que l'on gardera le fidèle souvenir de Reşit Saffet, un intellectuel de rare qualité et, en même temps, un réaliste, servi par une raison claire et précise, un grand serviteur de sa patrie: il a mérité à plus d'un titre, de bénéficier de la reconnaissance des générations futures.

Albert GABRIEL

Une Lettre de M. Baillou

Monsieur le Directeur,

Vous avez bien voulu me faire savoir que vous alliez consacrer votre prochain bulletin mensuel à la mémoire de votre si regretté Président, Son Excellence Reşit Saffet Atabinen. C'est de tout coeur que je me joindrai personnellement à l'hommage qui lui est ici rendu.

En lisant votre intéressante publication, j'ai pu me rendre compte de tout ce que votre Président avait fait pour que la Turquie, dont les paysages et les monuments ont eu depuis des siècles tant de prestige, soit mieux connue à cet égard du monde moderne.

Mais surtout j'ai été sensible à la qualité humaine et à la très grande culture du Président Reşit Saffet Atabinen. J'avais été depuis de longues années heureux de l'accueillir à Paris alors qu'il y séjournait à la fois pour fortifier ses relations intellectuelles avec notre pays et pour rassembler les documents nécessaires à ses études historiques.

Les ouvrages qu'il a ainsi publiés interprètent quelquefois de façon hardie les événements du passé, mais l'on ne peut qu'y reconnaître une très grande subtilité, de la puissance intellectuelle et un profond attachement à sa patrie.

Cet attachement, il le conciliait de façon pour nous

très émouvante avec son amitié pour la France. Je ne crois pas que celle-ci se soit jamais démentie. Elle était d'ailleurs dans la nature des choses. Le Président Reşit Saffet Atabinen représentait en effet un type humain dont la haute culture était inséparable à la tradition humaniste de la France. Il avait conscience de ce que nos écrivains et nos philosophes ont apporté au patrimoine commun et de la place qu'ils ont tenue parmi ceux qui au milieu des vicissitudes de l'histoire et au sein d'une évolution qui s'oriente parfois vers la matière, maintiennent les pouvoirs de l'esprit.

Il jugeait cette qualité de civilisation inséparable de la langue française. Il s'était fait, de cette langue, un défenseur discret mais tenace; il m'avait souvent indiqué comment elle lui semblait non seulement un instrument de perfectionnement intellectuel mais aussi, dans l'équilibre actuel du monde, un outil efficace même pour la vie pratique et les relations scientifiques ou commerciales.

C'est assez vous dire tous les titres que le souvenir du Président Reşit Saffet a acquis à notre fidélité.

Veillez agréer, Monsieur le Directeur, l'assurance de mes sentiments très distingués.

Jean BAILLOU

Ministre Plénipotentiaire

Souvenir d'un voyage avec R. S. Atabinen

En 1956, j'allais avoir 75 ans quand je m'aperçus que jusqu'alors le bonheur m'avait été refusé d'admirer de mes yeux la beauté des sites et des monuments de Turquie. Si je voulais enfin l'atteindre avant que l'âge ne m'enlevât la force d'entreprendre un voyage dont je me promettais tant de joies, il était temps de me mettre en route. «N'ayez aucune inquiétude, me dit mon ami Mr. Albert Gabriel: vous allez enfin connaître l'hospitalité et la gentillesse des Turcs: je vais d'ailleurs vous recommander à Reşit Saffet Atabinen, et il vous accueillera à bras ouverts.»

Quand nous avons débarqué à Istanbul, ma fille et moi, tout un groupe de ses amis qu'Atabinen souffrant avait dépêché à notre rencontre nous entoura de prévenances, nous accompagna au «Pera Palace», où nos chambres étaient retenues, nous convia le jour même à prendre le thé sur le Bosphore, devant le merveilleux paysage que l'on découvre des verrières de l'«Hôtel Hilton»; et pendant toute la durée de notre séjour, tantôt l'un tantôt l'autre nous servit de guide avec une bonne grâce et une érudition qui nous enchantèrent tous les deux: avant même d'avoir pu me présenter à Mr. Atabinen j'avais éprouvé les bienfaits de son intelligence et de sa bonté.

Quand vint l'heure du départ, la mélancolie nous en fut atténuée par la nouvelle que Mr. Atabinen, enfin rétabli, serait, jusqu'à Venise, notre compagnon de traversée. A bord du «San Marco» nous avons vécu ensemble des jours d'une confiante amitié. Sa conversation dans la parfaite maîtrise de notre langue, était, pour ma fille et moi, un perpétuel enrichissement. Sa culture était immense; ses souvenirs nous promenaient à travers une Europe où il s'était acquis l'estime de ses plus grands hommes, depuis Georges Clemenceau jusqu'à Mgr. Angelo Roncalli qui avait été Vicaire Apostolique à Istanbul avant de devenir le Pape Jean XXIII; la générosité de son cœur se devinait dans la spontanéité de propos toujours spirituels, souvent malicieux d'une malice sans méchanceté, et dans la courtoisie de chacune de ses attitudes et de ses attentions.

Lorsque nous dûmes nous séparer à Venise où il s'arrêtait pour rendre visite à son ami le Patriarche, son Eminence Roncalli, nous eûmes l'impression réconfortante que son amitié pour la France nous réservait désormais une place privilégiée dans les affections de son cœur.

De fait, malgré l'éloignement, nous n'avons pas

1935'te Peşte de Türk Hatıraları töreninde
R. S. Atabinen assistant à une cérémonie commémorative
à Budapest en l'année 1935

cessé, lui et moi, de nous sentir tout près l'un de l'autre. J'eus la joie de lui annoncer son élection à l'Académie de Sciences morales et Politiques. Il me procura celle de lire les articles et les études que sa plume infatigable multipliait d'année en année; et, quelques mois avant de nous quitter, je lui ai dû la satisfaction d'apprendre qu'il avait aimé mes «Profils de conquérants».

Ses compatriotes rendront un juste hommage à l'action qu'il n'a cessé de déployer au service de la Turquie. Les Français n'oublieront pas l'efficace sympathie qu'il leur portait; et quant à moi, je lui garderai jusqu'à la fin ma profonde gratitude pour l'honneur qu'il m'a fait de son amitié.

Paris, 24. 3. 1965.

CARCOPINO

Notre Ami Atabinen

1935 Berlin Olimpiyatlarında Uluslar arası Olimpiyat Konseyinin delegesi
(Yanında Reich'in Speer Başkanı, üniformalı ven Tschammer)

A Berlin aux Olympiades de 1935 où il représentait en qualité de délégué les sportifs de Turquie. (A ses côtés on distingue M. von Tschammer, Président des Associations sportives du Reich.)

S. E. Rechid Saffet ATABINEN ne sera pas oublié de ceux qui ont eu le privilège de le connaître, donc de l'aimer.

Il charmait par sa gentillesse, par la distinction de ses manières, par sa noblesse de pensée, par une évidente bonté. Son érudition était immense. Peu d'hommes possédaient une pareille expérience historique, qui brillait dans une conversation qu'on aurait, sans se lasser, entendue pendant des heures. Quelques-uns de ses ouvrages, riches en souvenirs personnels du plus haut intérêt, sont devenus classiques. Ajoutons que ce vrai gentilhomme était un séduisant et très remarquable épistolier, dont les éminentes qualités d'esprit et de cœur apparaissaient dans des pages d'un français très élégant.

L'Institut de France avait été fier de l'élire comme correspondant, et Rechid Saffet Atabinen s'intéressait vivement aux travaux de l'Académie des Sciences Morales et Politiques.

Das les dernières années, il ne venait plus en France. Quand on lui demandait si l'on aurait enfin le plaisir de le revoir à Paris, il répondait avec un sourire mélancolique qu'il ne croyait plus pouvoir venir.

En août 1962, nous avons eu la joie, ma fille et moi, de lui rendre visite en son kiosque du Serasker, véritable Musée, et dans son parc fleuri du Yilidiz. Son accueil avait été notre plus grand bonheur dans ce beau voyage en Turquie. Il multipliait ses attentions et gâtait ma fille en lui envoyant livres et gravures sur le magnifique pays qu'il tenait passionnément à faire connaître.

Nous gardons la vision émue de l'ami fidèle qui, à notre départ d'Istanbul, nous faisait de touchants gestes d'adieu et dont la mort marque aujourd'hui la fin d'une grande époque.

Maurice et Arlette BAUMONT

Dix Années de Correspondance avec Reşid Saffet Atabinen

Vous me demandez, Monsieur le Directeur, quelques notes inédites sur l'activité et la personnalité de Reşid Saffet ATABINEN. Mieux que moi cependant, vous-mêmes et ses proches collaborateurs du T.T.O.K. auront su parler de la tâche de pionnier qu'il avait entreprise dans le domaine du tourisme, lui qui, si longtemps avant les autres avait compris toute la richesse du patrimoine touristique de la Turquie, toutes les possibilités d'exploitation qu'il offrait. Mieux que moi, vous avez connu les initiatives, les démarches innombrables, les efforts incessants qu'il multiplia pendant plus de 40 années.

Et c'est au moment où le Gouvernement, ayant enfin pris conscience de cette réalité, accélère partout la construction d'hôtels, de motels, de terrains de camping, bâtit des ponts, goudronne des routes, restaure les admirables monuments qui tombaient en ruines, met en valeur certains sites splendides de ces côtes, taille les roches des montagnes pour créer des routes de corniche, c'est au moment où la Turquie toute entière ne rêvant plus que de tourisme, augmente ses investissements et commence à réaliser tout ce que Reşid Saffet avait si longtemps prêché dans le vide, que le Fondateur du Touring et Automobile Club nous quitte, comme s'il jugeait sa mission terminée et sa présence désormais inutile. La Turquie est prête désormais à capter le flot des vacanciers qui franchissent chaque été leurs frontières pour déferler vers les pays du soleil, avides de beauté, d'archéologie, de mer bleue et de plages immenses.

Les affaires du T.T.O.K. auront jusqu'à la fin pré-occupé son esprit, puisque le 20 Décembre encore, dans la dernière lettre qu'il m'ait adressée et tandis que le mal qui le rongait sournoisement le retenait dans son lit, il me priait de lui envoyer «La Convention Européenne sur la Répression des Infractions Routières» qui venait d'être signée au Conseil de l'Europe.

Mais ses amis étrangers (dont je suis), ont peut-être pu juger mieux que les Turcs, le Patriotisme qui l'animait. Au cours de ses voyages annuels à travers les capitales ou les grandes villes européennes, que de conférences il a données, que de brochures — écrites souvent sous forme de pamphlets — il a répandues dans les milieux politiques et intellectuels. Que de fois il a défendu, avec cette conviction ardente et ce style vigoureux qui parfois cinglant, qui marquent toute son oeuvre, les causes les plus désespérées. Toute sa vie, il a lutté contre la mentalité des politiciens occidentaux, contre les préjugés désuets et ridicules qu'ont gardé les Chrétiens à l'égard des Turcs, contre les inepties, les erreurs, contre toute une propagande

mensongère, les positions et les droits de sa Patrie. Qu'il me soit permis de rappeler simplement ses «Lettres ouvertes à Clémenceau» en 1918 et la «lettre ouverte à Lord Salisbury» en Août 1957, qui reste toujours d'une aussi poignante vérité.

L'amour de son Pays et l'amour qu'il avait voué à sa Mère furent, je crois, les deux seules véritables passions de sa vie. Je ne saurais dire à quel point j'étais émue d'entendre ce vieillard parler de sa Mère, tirer de son porte-feuille pour la montrer à ses amis intimes, une photographie jaunie qu'il portait toujours sur lui. Jamais il ne manquait, chaque année, le 18 Mai, jour anniversaire de sa mort, d'aller se recueillir sur sa tombe, tout seul, malgré les difficultés du trajet et le sauf-conduit qu'il lui fallait chaque fois obtenir des Autorités militaires.

D'autres que moi l'ont plus longtemps connu, ont partagé sa vie ou ses travaux. Notre amitié n'avait guère que dix ans d'âge. Elle était née de notre commune tendresse à l'égard de la Turquie et de beaucoup d'autres enthousiasmes communs. Nous ne nous sommes rencontrés que rarement. La grande différence d'âge qui existait entre nous, les milliers de kilomètres qui nous séparaient tout au long de l'année, ont peut-être permis une intimité spirituelle plus profonde.

Je suppose qu'il arrive un beau jour à tout homme, même le plus fort, même le plus habituellement réservé, de s'abandonner à un besoin de confidences, de dénuder son âme devant un être qu'il connaît à peine.

Quelles indiscrétions peut-on craindre d'une correspondante si lointaine? Il avouait m'en avoir raconté sur lui-même en quelques mois de relations épistolaires plus qu'à ses proches en quarante ans de vie commune. Il se jugeait avec la même lucidité, la même acuité, la même ironie mordante que celles qu'il exerçait à l'égard des autres.

Il mesurait sans indulgence son orgueil et ses faiblesses, ses rancunes, ses emportements et paradoxalement, sa peur du «qu'en dira-t-on».

Il pensait constamment à sa famille, à la situation qu'il laisserait aux siens, à sa mort.

«Aussi profondément attaché à mon foyer que vous l'êtes au vôtre» m'écrivait-il un jour (Octobre 1958). Mais je ne sais quelle pudeur, quelle bougonnerie permanente l'empêchait de manifester ses véritables affections.

«L'homme est incapable d'exprimer avec exactitude ses sentiments profonds, écrivait-il, ils sont toujours déformés par l'insuffisance ou l'exagération des mots... Je n'ai jamais pu exprimer le centième de ce que je ressentais et quand j'entends tous ces moulin-

à-paroles qui viennent me casser les oreilles, je pense que s'ils parlent tant, c'est vraiment qu'ils n'ont rien à dire ou alors que ce qu'ils ont à dire est tellement plat, tellement insignifiant que la parole peut leur suffire.» (Sept. 1957)

Un jour il m'envoya sous enveloppe, cette phrase qu'il venait de lire dans le «Bella» de Giraudoux :

«La parole était trop brutale. Ce BRUIT DE LA PENSÉE, obtenu à force de trucs dont chacun en éliminait ou la vérité, ou la chaleur, ou le vertige, il le négligeait.»

Et cependant, j'admirais Reşid Saffet pour l'aisance, l'élégance avec lesquelles il maniait ma propre langue. Que d'expressions ne m'a-t-il pas apprises, que d'auteurs charmants et peu connus ne m'a-t-il pas révélés, lui, le plus parisien de tous les Turcs, lui qui comprenait à demi-mot tous les calembours, qui savait mieux que personne apprécier tous les jeux et toutes les finesses de l'esprit montmartrois.

Il voulait réhabiliter la mémoire d'Attila, trop malmené dans les manuels d'Histoire; je voulais réhabiliter Kayreddine Barbaros Paşa calomnié par tous les chroniqueurs chrétiens. Je fouillais pour lui les bibliothèques de France, il consultait pour moi les archives d'Istanbul.

Sa curiosité, dans tous les domaines, était demeurée d'une voracité étonnante. Tout l'intéressait.

Une année, son périple européen l'avait fait passer par Strasbourg au moment d'un Festival de musique contemporaine.

Nous allâmes ensemble à une soirée au cours de laquelle des quatuors Polonais, Allemand, Israélien, Américain et Japonais interprétaient des oeuvres de compositeurs vivants, dans leur pays respectifs. Comme beaucoup d'autres auditeurs, nous étions sortis avant la fin du concert, complètement déprimés par cette cacophonie de bruits inharmoniques: miaulements de chats, grincements de portes, chute d'objets cassants... Reşid Saffet m'avait dit: «Puisque des compositeurs nés dans des nations aussi différentes aussi éloignées, se rejoignent dans les mêmes divagations acoustiques, puisqu'ils semblent tous participer à cette nouvelle conception de ce qu'ils osent encore appeler «la musique», il ne me reste plus qu'à désespérer totalement de l'humanité. Et je suis heureux d'être bientôt arrivé au terme de mon existence car je ne me sens vraiment plus à mon aise dans ce monde moderne.»

Sans doute avait-il raison. Son désintéressement, son érudition, sa fidélité à ses idées comme à ses amis, les qualités de coeur, le dévouement sans limite dont il a entouré plusieurs personnes, l'attachement qu'il a

Yıldızdaki köşküde Alman Büyük elçisi Haas ve Fransız Büyük elçisinin eşi Mme Hardion ile Dans sa demeure seigneuriale à Yıldız avec l'Ambassadeur d'Allemagne en Turquie von Hass et Mme Hardion, épouse de l'Ambassadeur de France à Ankara

toujours manifesté à l'égard de la France, laissent de cette grande âme un souvenir qui ne peut disparaître de nos mémoires.

L'Institut de France, en le nommant membre à titre étranger de «l'Académie des Sciences Morales et Politiques», ne faisait que consacrer officiellement l'estime dans laquelle le tenaient ses collègues français.

Apprenant sa mort, le grand écrivain Jacques Benoist-Méchin m'écrivait le 10 Février dernier:

«J'ai envoyé un télégramme à sa famille pour lui dire combien me frappait la perte de cet ami qui avait été si bon et si accueillant pour moi. Et le peu de bien que j'ai pu en dire dans mon «Printemps Arabe» était encore bien en dessous de la vérité.»

Que Reşid Saffet soit donc remercié pour le nouvel essort qu'il avait apporté à cette amitié franco-turque, inaugurée quatre siècles plus tôt par son illustre compatriote, le Kapitan Paşa Hayreddine Barbaros.

Qu'il soit remercié pour toutes ses interventions en faveur de tant de professeurs, d'écrivains, de journalistes ou même de simples particuliers français qui ne l'ont, le plus souvent, payé que par de l'ingratitude.

Qu'il soit remercié pour l'accueil chaleureux qu'il réservait aux différentes personnalités arrivant en Turquie, pour toutes ces réceptions, ces déjeuners qu'il leur offrait, ne ménageant ni sa fatigue, ni son temps, ni son argent.

Nous autres, Français, ressentons peut-être encore plus douloureusement que ses compatriotes le vide que laisse son départ: la Turquie compte d'autres hommes, jeunes, dynamiques, fervents pour continuer son oeuvre et servir son Pays, mais la France se connaît en Turquie peu d'amis aussi fidèles, aussi dévoués que le fut jusqu'à ses derniers jours de vie terrestre, Reşid Saffet ATABINEN.

Jane LAROCHE

Un Ami n'est Plus!

C'est le cœur gros et étreint par l'émotion que je rappelle quelques souvenirs qui me lient depuis l'année 1902 à l'ami fidèle et serviable, au camarade empressé et compréhensif qu'était pour moi Réchid Safvet' fils du Colonel Safvet Bey, soliste et Chef de la Musique Impériale.

J'ai connu Réchid jeune rhétoricien imbu de belles-lettres, et de saines idées philosophiques puisés dans les écrits de son idole littéraire Hippolyte Taine et dans ceux de l'historien académicien Albert Sorel.

Il était collaborateur de M. Rambert, Directeur de la Régie Ottomane des Tabacs, où il débutait dans l'administration quand mon oncle Youssouf et mon père lui servirent de parrains, en quelque sorte, pour l'introduire à la Sublime-Porte.

Tewfik Pacha Ministre des Affaires Etrangères et le Grand-Vézir Férid Pacha ne manquaient pas l'occasion d'utiliser les connaissances approfondies du jeune fonctionnaire pour lui demander de leur servir de secrétaire particulier pour leur correspondance en français.

Mon père Naoum Pacha, Sous-Secrétaire d'Etat au «Haridjiyeh», avait misé sur le jeune Safvet et lui confiait la rédaction délicate des notes diplomatiques devant servir à défendre le point de vue de la Porte contre les allégations souvent erronées et mal intentionnées adressées au Gouvernement du Sultan par les missions étrangères.

J'ai entendu souvent mon regretté père dire à mon oncle Youssouf:

— «Après nous, il n'y aura plus personne capable de rédiger une note diplomatique... en français... il nous faut donc, avant notre mort, former des éléments de remplacement... Réchid Safvet en est un précieux!»

Rédacteur de première classe au Bureau du Secrétariat Général du Ministère, l'actif diplomate en herbe fut en butte à la jalousie d'un de ses chefs, qui un beau jour énervé finit par lui dire:

— Soumettez votre rédaction directement au Mustechar Pacha... vous n'avez plus besoin de passer par moi. — Vous êtes si bien en cour!..

La vie de bureau devenant intenable pour lui on envoya Réchid Safvet comme Premier Secrétaire ad-interim auprès de notre Légation en Roumanie. Puis ce furent les étapes d'Espagne et de Perse, où comme Chargé d'Affaires dans la capitale ibérique, il eut l'heur d'être présenté à Alphonse XIII (qui le décora)

et d'y faire la connaissance de Mr. Revoil, Ambassadeur de la République Française près de l'Escurial, plus tard Directeur Général de la Banque Impériale Ottomane à Istanbul.

Premier Secrétaire, il assista en Perse (on ne disait pas encore officiellement Iran) son oncle Hassib Bey, Ambassadeur du Sultan auprès du Schah; son tact et son influence sur les fonctionnaires de la Cour le firent remarquer et lui valurent le Grand Cordon du Lion et Soleil.

La Jeune-Turquie le rappela à Istanbul pour le nommer Chef de Cabinet du Ministre des Finances DJAVID BEY à qui il rendit des services exceptionnels au moment des divers emprunts conclus en Europe. Il termina sa carrière de fonctionnaire, après un bref passage au Conseil d'Etat, en gardant toujours ses droits dans les cadres du Ministère des Affaires Etrangères où on lui conserva son rang de Conseiller d'Ambassade.

Polémiste, député désigné par le GAZI ATATÜRK, Fondateur et créateur du **TOURING ET AUTOMOBILE CLUB DE TURQUIE** et patriote dans l'âme, il défendit sans arrêt et en dépit des obstacles que lui dressaient certaines polices étrangères, lors de l'occupation d'Istanbul par les forces alliées, la noble et juste cause de son cher pays en tous lieux et toutes circonstances de la vie: dans les réceptions diplomatiques, dans les salons, dans la presse, dans le monde des lettres et universitaire et dans les Centres culturels et historiques.

Il était toujours sur la brèche... son oeuvre dans le domaine du «TOURISME» — mot qu'il fut le premier à introduire dans notre vocabulaire national — est considérable et reconnu par toutes les organisations internationales s'occupant de «touring» et «d'automobilisme».

Je laisse à plus savant que moi le soin de louer comme il se doit son labeur et de relever son rôle immense dans les assises internationales de toutes sortes.

Ainsi, il fut un vigilant défenseur de nos droits lors des débats du **TRAITE DE LAUSANNE**, où ISMET PACHA se l'était adjoint comme Secrétaire Général de la Délégation Turque.

Il s'y fit remarquer surtout par sa vaste érudition et son sens développé de la diplomatie. La pureté de son style, le choix judicieux de ses expressions et l'élégance de ses phrases brillaient dans le texte des actes du traité dont il assumait la rédaction.

Un de mes amis, personnage important au Quai

Uluslararası Otelcilik Birliğinin 1936 da Peşte Kongresinin kapanış yemeğinde
 Au dîner d'Adieux de l'Association Internationale hôtelière à Budapest en l'année 1936

d'Orsey, plus tard Ambassadeur de France dans plusieurs capitales européennes, me confiait un jour que je lui rendais visite en son domicile parisien :

« Sans la compétence de votre ami, ce malin de Réchid Safvet, qui relevait les mots ambigus insérés intentionnellement par nous dans la rédaction de nos mémoires diplomatiques, nous aurions acquis beaucoup plus d'avantages lors de la conclusion du TRAITE DE LAUSANNE. »

Cette réflexion constituait pour moi un certificat, plutôt un diplôme de sciences politiques et diplomatiques, qui équivalait au plus brillant des parchemins que puisse décerner une FACULTE.

Souvent quand un de ses chefs, puissant du jour, Président du Sénat Ottoman ou autre personnage le chargeait d'une mission auprès d'une personnalité étrangères de premier plan, il devançait l'idée de la thèse que devait défendre son mandant et obtenait

de son interlocuteur de marque un résultat qu'aurait eu grand mal à remporter, celui qui l'avait désigné à sa place.

Voilà comment agissait et comment l'on estimait mon grand ami Réchid Safvet Bey . . . mon aîné et confident dont la perte irréparable m'a douloureusement désemparé d'autant plus qu'il a emporté avec lui dans l'au — delà, bien des souvenirs de ma jeunesse et de mon âge mûr ! . . .

« Personne n'est irremplaçable, aimait-il à me répéter sans cesse . . . »

Je le vois toujours, sourire caustique aux lèvres, me rappeler ces paroles irréfutables pour lui . . .

Quant à moi je dois pour une fois, mon cher et pauvre Réchid, vous contredire :

Un ami comme vous est unique et irremplaçable . .
 Adieu . . . RECHID ! . .

Said N.-DUHANI

Geçen Umumî Heyetimizde açış konuşması yapan merhum Reisvekillimiz Emin Erkul Seyitoğlu
 Feu le Vice-Président du T.A.C.T. Dr. Emin Erkul Seyitoğlu prononçant son discours inaugural lors de l'Assemblée Générale de l'année passée

« Un Parisien de Turquie »

Les habitués du Quartier de l'Opéra connaissaient la silhouette distinguée du Président Réchid Saffet Atabinen sans pour autant réaliser que cet homme charmant qu'ils pouvaient rencontrer assis à la terrasse du Café de la Paix ou dans les Salons du Grand Hôtel arrivait d'Istanbul. Son Excellence Réchid Saffet Atabinen possédait la langue française à un tel degré de perfection qu'il était vraiment impossible à ceux qui ne connaissaient pas sa véritable identité de la situer qu'à Paris. Le Président Atabinen, en effet, avait fait ses études supérieures à Paris et il était très fier, qui en fut l'un des plus brillants élèves; «l'Ecole Normale. Ainsi que le dit le Président Edouard Hériot, qui en fut l'un des plus brillants élèves «l'Ecole Normale est cette école où l'on apprend à lire et parfois à écrire». Le Président Atabinen avait été un des rares élus ayant eu la possibilité d'accéder à l'Ecole Normale; il en était justement fier. C'est ainsi, que dans toute son oeuvre, on peut trouver la marque de son passage en cette illustre Ecole. Ses connaissances d'historien étaient extraordinaires et je me souviens

que son érudition lui permettait de situer et de dater toutes les grandes conquêtes qui ont enrichi l'histoire de la Turquie.

A une époque où les Sultans d'Istanbul n'existaient plus, Réchid Saffet Atabinen était vraiment le «Grand Turc» fidèle à la traditionnelle amitié turco-française.

Paris, le 30 mars 1965.

Pierre LIGNAC

Président de la Fédération Internationale de la Presse de Langue Française.

Er wirkte als Brückenbauer

Istanbul, 16. Februar. (Kipa)

In Istanbul verschied Dr. Reschid Saffet Atabinen. Wissenschaftlich, politisch und kulturell war er einer der modernen Führer der jungen türkischen Republik, Teilnehmer an den Friedensverhandlungen in Lausanne. Als der eigentliche Gründer des Tourismus und als Präsident des türkischen Touring- und Automobil-Clubs ist er zusammen mit dem damals in der Türkei weilenden Domherrn Dr. K. Gschwind, Basel, Miturheber der glücklichen Tatsache geworden, dass zwischen der Türkei und dem HI. Stuhl sich diplomatische Beziehungen anbahnten. Im Hinblick auf die dogmatische Entscheidung von Papst Pius XII. am 1. November 1950 betr. Maria Himmelfahrt veranlassten die beiden eine offizielle Wallfahrt von Istanbul nach dem Marienheiligtum Meryem Ana in Ephesus, die kirchenpolitisch, religionsgeschichtlich und oekumenisch von grosser Bedeutung wurde.

Atabinen war einer der grossen Männer der neuen Türkei, von hoher Intelligenz und Aufgeschlossenheit, Autor zahlreicher Publikationen, gütig und tolerant. Auf Anregung der Basler Stiftung «Für Ephesus» veranlasste er die türkische Regierung, vor Eröffnung des Konzils eine vatikanische Abordnung zum Besuch der vier klassischen Konzilsörtlichkeiten in der Türkei, von Nicäa, Ephesus, Chalcedon und Konstantinopel, einzuladen. Der Name Atabinen wird in den Annalen von Ephesus/Meryem Ana, das in der ganzen christlichen und islamischen Welt berühmt geworden ist in dankbarem Andenken bleiben.

Dr. K. GSCHWIND

(Basler Volksblatt, 18/2/1965)

Reşit Saffet Atabinen n'est plus!

Le propre de ceux qui par leurs mérites sont arrivés à faire partie des valeurs nationales, est que nous les considérons déjà immortels en cours de vie. Aussi, dès que nous apprenons la disparition de l'un d'entre eux, sommes-nous stupéfaits, et pour ainsi dire saisis!

Reşit Saffet Atabinen est un de ceux-là. Il a, durant sa longue carrière, su, si bien faire partie de notre inventaire national dans les domaines intellectuel, social et politique que lorsqu'en ouvrant mon journal ce matin j'appris la triste nouvelle j'eus la revoitité de ceux qui s'attendent à tout, sauf à la triste fin d'un élément précieux. En effet, à l'instar de tout être cher et familial, j'avais pris l'habitude de l'avoir au bout du fil en toute occasion, ou bien de le rencontrer dans son bureau à la Présidence du «Turing ve Otomobil Klübü» dès que nous avions un renseignement à nous passer de part et d'autre. Grand écrivain et grand bucheur, il avait l'habitude de bien finasser son sujet et s'entourer des données puisées à toutes les sources avant d'en parler dans ses écrits.

Sa culture était grande. Son expérience aussi. Né en 1884, il continua à Paris les études faites dans les écoles du pays. Je ne m'étendrai pas ici sur son oeuvre dont j'ai longuement parlé en son temps et sur ses activités en littérature et en politique. Possédant à fond les langues turque et française, il en usait avec la même facilité pour écrire directement dans une de celles-ci et c'est parce qu'il alliait à ce savoir une intelligence profonde et un esprit perspicace, qu'il a fait partie de plusieurs conférences internationales dans des domaines variés où il sut toujours se montrer à la hauteur de sa tâche.

Patriote turc, bon citoyen, il fut en même temps grand ami de la France et de la langue française, ayant tenu toujours à coeur d'honorer la mémoire des grands écrivains qu'il avait eu l'occasion de connaître de près durant son séjour à Paris et dont il s'est toujours considéré comme un fervent disciple.

Parmi ceux-ci, Maurice Barrès venait en première ligne. Aussi, chaque année, à l'anniversaire de sa mort réunissait-il chez lui un groupe d'intellectuels et d'officiels des deux pays (si comme la France avait été sa seconde patrie) pour donner l'occasion de perpétuer sa mémoire et le souvenir de son oeuvre, en nous tous.

Un de ses aïeux fut Şemseddin Tebrizi, ce grand compagnon de Mevlâna dont il s'éloigna pour ne pas lui porter ombrage; son ami mit tout en oeuvre pour le faire revenir, l'accueillant par ces mots qui figurent dans le «Divanî-Kebir».

«Mon soleil, ma lune est venu; cette mine d'or, lumière de mes yeux! et si jamais j'ai désiré autre

Marsilyanın tanınmış şahsiyetleriyle vapurda yapılan toplantıdan sonra

A bord d'un steamer turc en compagnie des notabilités marseillaises.

chose, cette autre chose est arrivée!»

On dirait que Reşit Saffet possédait certaines des facultés transmises par son illustre aïeul à travers les siècles, ce dont il semblait être fier.

Comment pourrai-je oublier l'accueil chaleureux qu'il me réserva lors de ma visite chez lui dans sa maison sise sur les hauteurs de Beşiktaş, garnie d'une riche bibliothèque, de meubles anciens et de cadres de valeur. Il me fit les honneurs de son domaine, me retint longtemps comme si sachant que c'était là notre dernière rencontre il tenait à notre entretien au-delà des normes d'usage.

Puissiez-vous, Cher Grand Homme, trouver ici l'expression de ma profonde gratitude! Et c'est avec respect que je vous dis mes adieux en m'inclinant devant votre immortelle dépouille.

B. de Siaves

Note : Voici à présent quelques détails sur la vie du défunt: Reşit Saffet Atabinen fut un journaliste de la première heure; rédacteur en chef du «Levant Herald» et correspondant du «Figaro», «Le Temps», «L'Ere Nouvelle», «L'Eclair», «Le Mercure de France» et autres journaux et revues à l'étranger il écrivit en même temps dans la presse locale de langues turque et française.

Ce fut aussi le fondateur du «Turing ve Otomobil Kurumu» de Turquie dont il garda la présidence jusqu'ici.

